



IDA-VIRU MAAKONNA ARENGUSTRATEEGIA 2019-2030+

Lähteanalüüsi uuendus 2020 sügis

Sisukord

Kokkuvõte	2
Sissejuhatus	3
I. Maakonna üldine kirjeldus	3
II. Rahvastikuprotsessid.....	5
III. Haridusvaldkond.....	10
IV. Kultuur ja sport.....	15
V. Sotsiaalvaldkond.....	18
5.1. Rahvatervis ja siseturvalisus.....	22
VI. Noorsootöö.....	24
VII. Horisontaalsed valdkonnad – kodanikuühiskond ja lõimumine.....	26
7.1. Kodanikuühiskond	26
7.2. Lõimumine	27
VIII. Majandus.....	28
8.1. Turism.....	37
IX. Elukeskkond ja infrastruktuur	41
9.1. Looduskeskkond	41
9.2. Füüsiline elukeskkond ja heakord.....	41
9.3. Ühistransport	42
9.4. Transpordi- ja tehniline infrastruktuur.....	43

Kokkuvõte

Ida-Viru maakonna ees seisab olulisi väljakutseid, mida saavad kohalikud omavalitsused erineval määral mõjutada.

Olulisimaks ja keerulisimaks väljakutseks maakonnale on rahvaarvu vähenemine ning rahvastiku vananemine. Selle probleemi osas pole omavalitsustel eeldatavasti olulist mõju loomuliku iibe valdkonnale. Samas võivad kohalikud omavalitsused läbi elukeskkonna parandamise mõjutada mingil määral rändetrende, mis omakorda võivad mõjutada maakonna rahvaarvu ning rahvastiku vanust positiivses suunas.

Majandusvaldkonna pakuvad suurimaid väljakutseid maakonna majandusstruktuuri vähene mitmekesisus ning vähene ettevõtlusaktiivsus. Siin saavad omavalitsused ühiselt ning koos riigiga hoolitseda selle eest, et maakonna ettevõtetel oleks maakonnas soodne, vähese bürokraatiaga ning paindlik ettevõtluskeskkond, mis soodustab uute toodete ja teenuste pakkumist maakonnas.

Haridusvaldkonna väljakutsed tulenevalt osalt rahvastikuprotsessidest, kuid samuti vajadusest hoida pakutava hariduse sisu kõigil tasanditel kaasaegne ning konkurentsivõimeline. Ühelt poolt aitab sellele kaasa ettevõtlikkushoiakute teadlik kujundamine maakonna lasteaedades ja koolides, teisalt vajadus toetada maakonna kutse- ja kõrgharidusasutuste haarde laiendamist maakonnast ka väljapoole (maakonnaväliste õppurite suuremaks kaasamiseks).

Sotsiaalvaldkonna väljakutsed tulenevad samuti olulisel määral rahvastiku vananemisest ning vähenemisest, mis loob vajaduse tagada teenuste kättesaadavus ja kvaliteet tingimustes, kus teenusepakkujaid (nii sobilikke inimesi kui organisatsioone) jääb vähemaks. Omavalitsustel on selles valdkonnas veel suures osas kasutamata koostööpotentsiaali.

Oluliseks uueks väljakutseks maakonna arendamisel saab olema omavalitsuste omavaheline koordineerimine ning arendustegevuste praktiline korraldus sellisel moel, kus erinevad maakondlikud arendusfunktsioonid on selgelt läbi räägitud ning määratletud, toimib selge, arusaadavatel tulemustel baseeruv vastutus nende funktsioonide elluviimise eest.

Järgnevate aastakümnete kõige olulisemaks väljakutseks on hakkamasaamine kliimanetraalsele majandusmudelile üleminekuga ning väheneva põlevkivisektori asendamine samaväärset tööhõivet pakkuva mitmekesise hõivega. Tulemuseks peab olema uus jätkusuutlik sotsiaalmajanduslik mudel, mis toimiks piisavalt hästi selleks, et vältida suuremahulist väljarännet maakonnast ning sellega seotud tagajärgedega tegelemist.

Sissejuhatus

Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019-2030+ lähteanalüüs koondab endas Ida-Virumaa erinevate valdkondade andmestikku ning selle põhjal tehtud järeldusi maakonnas toimivate trendide, maakonna ees seisvate probleemide ja võimalike lahenduste osas. Lähteanalüüs uuendatakse seoses maakonna arengustrateegia lisa koostamisega. Lisas käsitletakse CO2 rikkalt majandusmudelilt kliimaneutraalsele majandusmudelile siirdumise protsessi toetava Õiglase ülemineku eesmärke, tegevussuundasid ja olulisemaid tegevusi. Lähteanalüüsist tulenevad järeldused on sisendiks maakonna arengustrateegia uuendamiseks.

I. Maakonna üldine kirjeldus

Kirjalikud esmamainimised Ida-Virumaa aladelt pärinevad nagu mujalgi Põhja-Eestis 13. sajandi algusest, Taani hindamisraamatust. Muinasajal asus Ida-Virumaa praegusel territooriumil kaks muinasmaakonda – Alutaguse ja Askalä.

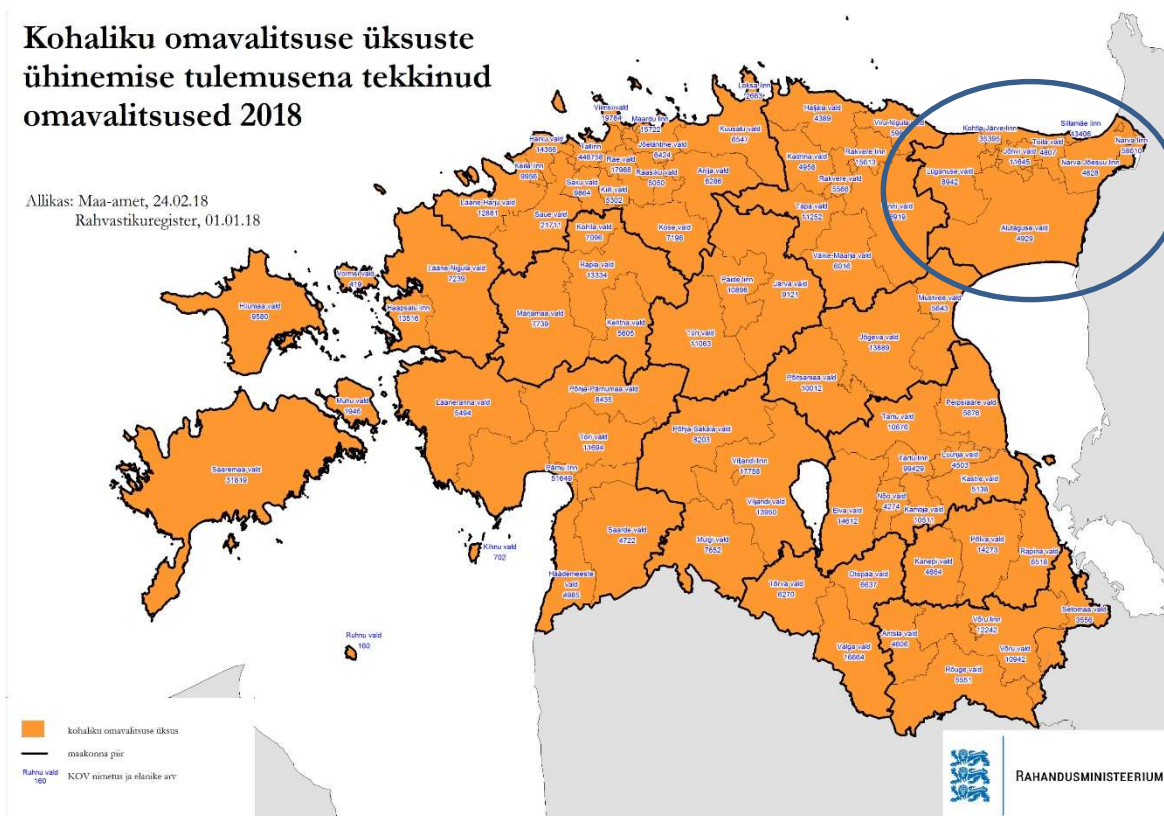
Maakondlikus jaotuses käsitletakse keskajal Virumaad tervikuna. Ida-Virumaa ala jagunes kihelkondadeks: Jõhvi, Lüganuse, Vaivara, Iisaku.

Virumaa, sealhulgas Ida-Virumaa alad, jäävad Rootsi ajal Eestimaa kubermangu koosseisu. Selline jaotus kehtib kuni Vabadussõjani. Vabadussõja järel moodustavad Ida-Virumaa alad koos praeguse Lääne-Viruga Virumaa maakonna, mis jaguneb pärast Nõukogude okupatsiooni alates 1949. aastast erinevateks haldusüksusteks. Ida-Virumaa aladel tekib lühikese perioodi jooksul rida erinevaid administratiivseid moodustisi: Jõhvi maakond, Kiviõli rajoon, Jõhvi rajoon, Narva linnapiirkond, Kohtla-Järve linnapiirkond. Selgus saabub pikemaks perioodiks 1964. aastal Kohtla-Järve rajooni tekkimisega, mis toimib kuni 1990. aastani, mil luuakse algselt Kohtla-Järve maakond ning juba mõned kuud hiljem Ida-Viru maakond. 2017 aasta haldusterritoriaalse reformi tulemusena liitusid toonased Ida-Virumaa vallad Avinurme ja Lohusuu Jõgeva maakonnaga ning Aseri Lääne-Viru maakonnaga. Maakonnas on seejärel 8 kohalikku omavalitsust – Jõhvi vald, Kohtla-Järve linn, Narva linn ja Sillamäe linn ning neli liitumise teel moodustunud omavalitsust: Lüganuse, Alutaguse, Toila vallad ning Narva-Jõesuu linn.

Ida-Virumaa asub kirde Eestis Soome lahe lõunaranniku, Narva jõe ning Peipsi järve põhjaranniku poolt kujundatud „taskus“. Maakonda läbivad ida-lääne suunalised maantee ja raudteekoridorid, mis ühendavad Tallinna Sankt Peterburiga. Põhja-lõuna suunaline maanteekoridor suundub maakonnakeskusest Jõhvist Tartu-Valga-Riia poole.

Kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemise tulemusena tekkinud omavalitsused 2018

Allikas: Maa-amet, 24.02.18
Rahvastikuregister, 01.01.18



Joonis 1. Ida-Viru maakonna asend Eestis. Rahandusministeeriumi kaart

https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2018/02/kov_010118.jpg

Ida-Viru maakonnas elab seisuga 19.05.2020 134 259 elanikku (Statistikaameti andmetel)

Tabel 1. Ida-Viru maakonna kohalike omavalitsuste rahvaarv seisuga 19.05.2020 (Statistikaameti andmetel)

Kohalik omavalitsus	Elanike arv ¹
Alutaguse vald	4680
Jõhvi vald	11852
Kohtla-Järve linn	33197
Lüganuse vald	8374
Narva linn	54409
Narva-Jõesuu linn	4559
Sillamäe linn	12480
Toila vald	4708
Kokku maakonnas	134 259

Reljeef on tasane ning suures osas soine (Puhatu soostik, Selisoo ja Muraka raba). Iseloomulik on Soome lahe kaldal kõrguv Balti klindi osa (Põhja-Eesti pankrannik). IdaVirumaa looduspärlid on lisaks soodele ja rabadele Saka–Ontika–Toila pankrannik, Narva-Jõesuu liivarannad, Alutaguse metsad, Peipsi järve põhjarannik. Neil on oluline turismisektori arengupotentsiaal.

¹ Statistikaamet korrigeeritud 19.05.2020

Ligi kolmandik Ida-Virumaa territooriumist on looduskaitse all. Siinsed kaitsealad on väga eriomelised: alates pankrannikust ja pangametsadest kuni metsade, soode, Peipsi rannaluidete, Narva vanajõgede ja luhtadeni. Kokku on Ida-Virumaal 5 looduskaitseala, 18 maastikukaitseala, 10 hoiuala ja 16 kaitsealust parki. Peale selle hulk kaitsealuseid püsielupaiku ning üksikobjekte. Ida-Virumaa suuremad ja üleeuroopalise tähtsusega kaitsealad Muraka, Puhatu, Agusalu, Sirtsu ja Selisoo on loodud Alutaguse soostike hoiuks. 10 Kõigil neil aladel elab palju kaitsealuseid looma- ja taimeliike: kotkad, must-toonekurg, metsis, lagerabade haudelinnud, lendorav, käpalised jt

Põlevkivi on Ida-Virumaa olulisim loodusressurss, millest toodetakse valdav enamus Eestis tarvitavast elektrienergiast ning millest saadud tooted on maakonnale ja Eestile tervikuna olulisteks eksporditartikliteks.

Olulise osa Ida-Virumaast moodustavad põlevkivi kaevandamise poolt mõjutatud alad. Seoses kaevandusmahtude vähenemise ning kaevanduste sulgemisega muutub Ida-Virumaa pinnavete režiim, mis võib teatud kohtades kaasa tuua soostumise, kuna vesi, mida enne kaevandustest välja pumbati ning Soome lahte juhiti jääb nüüd paigale. See protsess vajab pidevat seiret ning vajadusel ennetus või leevendustegevusi.



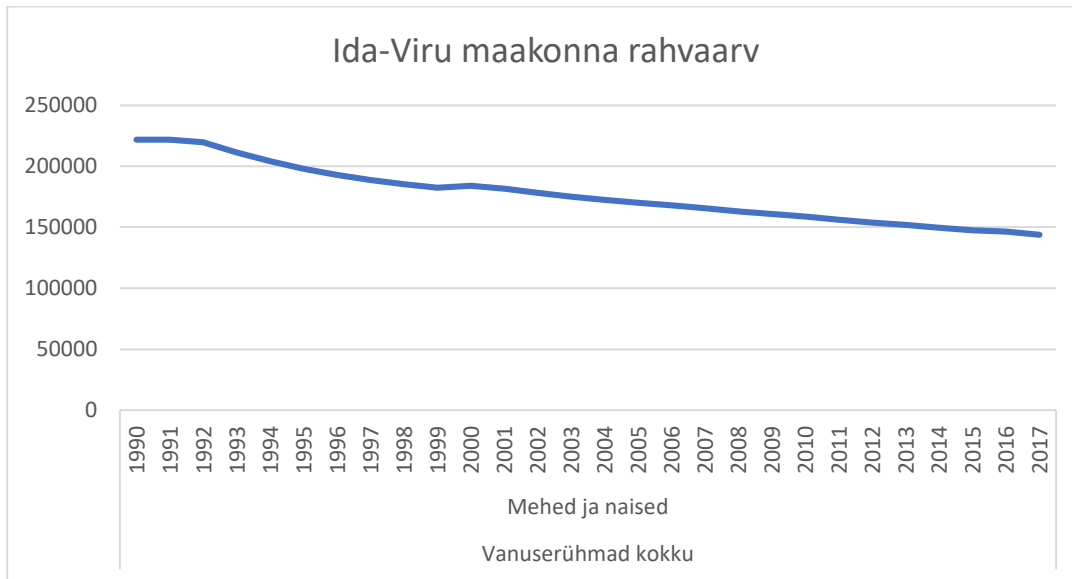
Joonis 2. Põlevkivi kaevandamisest mõjutatud alad Ida—Virumaal. Sinise joonega pealtmaakaevandamine (karjäärid), punase joonega allmaakaevandamine. *Ortofoto Maa-ameti kodulehelt.*

Põlevkivi kaevandamine kujundas XX sajandil suurelt tänase Ida-Virumaa palge ning on senini üheks olulisimaks maakonda mõjutavaks tegevusvaldkonnaks.

II. Rahvastikuprotsessid

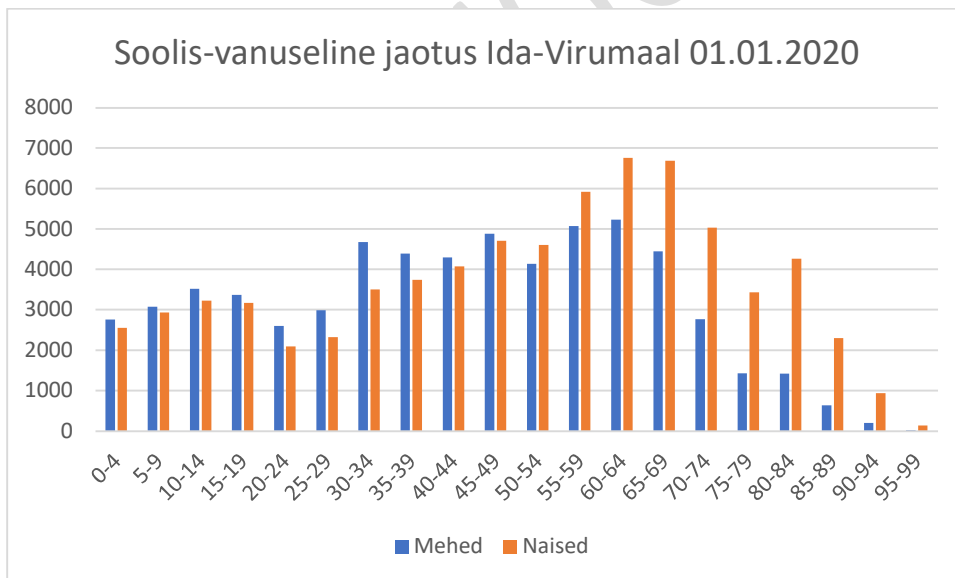
Ida-Virumaa rahvastikuprotsesside seis ei ole kiita. Viimaste aastakümnete jooksul langes Ida-Virumaa rahvaarv 221 807 inimeselt 1990 aastal kuni 143 880-ni 2017 aastal. Haldusterritoriaalse reformi käigus 2017 aastal liitus mitu omavalitsust naabermaakondadega (Lääne-Virumaa ja Jõgevamaa) ning selle võrra vähenes maakonna rahvaarv veelgi, olles 2020 aasta maikuuks veidi üle

134 000 elaniku. Seega on languse suuruseks olnud ligi 88 000 inimest ehk rohkem kui praeguse Narva ja Sillamäe linnade rahvaarv kokku panduna. Languse dünaamikat annab paremini jälgida kuni 2017 aastani, mil maakond oli oma vanades piirides vt. joonis 3.



Joonis 3. Ida-Virumaa elanikkonna dünaamika 1991-2017. Statistikaamet

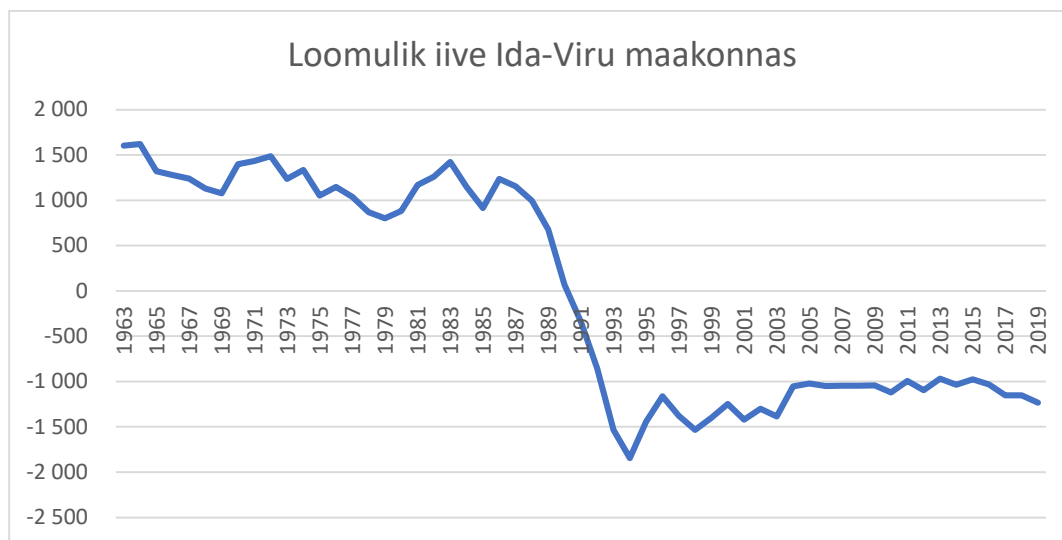
Võrdluses teiste maakondadega on rahvaarvu langus Ida-Virumaal olnud suurim Eestis. Soolis vanuselise jaotuse graafikult saab järeldada, et rahvaarvu vähenemine toob endaga kaasa ka tööealise elanikkonna vähenemise ning ülalpeetavate suhtarvu kasvu. See omakorda raskendab tööjõu kättesaadavust.



Joonis 4. Ida-Virumaa soolis-vanuseline koosseis 2017. Statistikaamet

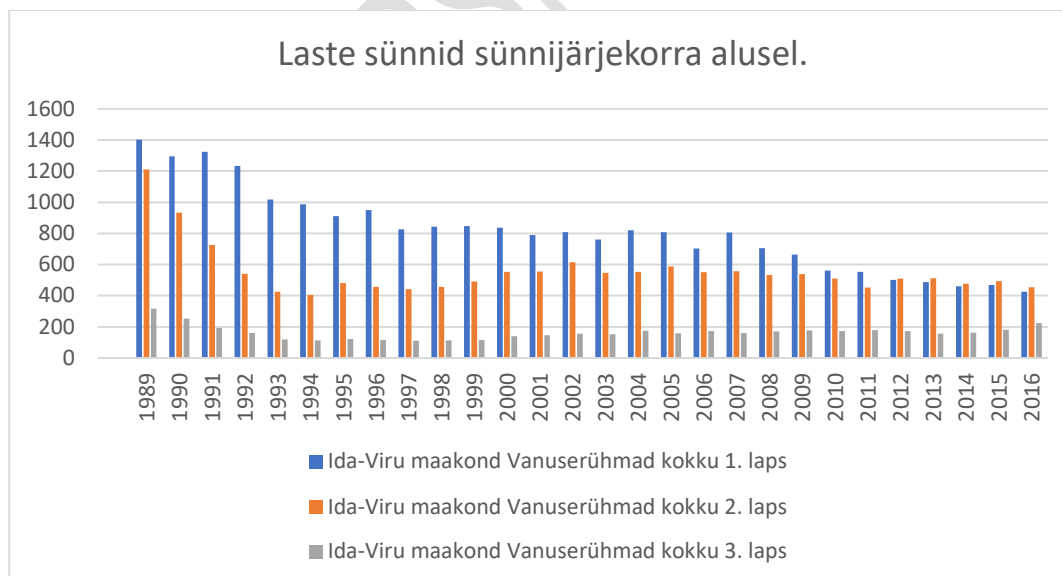
Soolis vanuselise jaotuse osas on langus olnud suurim nooremates vanusegruppides ning väiksem vanemates vanusegruppides. Seetõttu kujunes välja olukord, kus ainsaks absoluutarvus kasvavaks vanusegrupiks Statistikaameti rahvastikuprognnoosi järgi on vanusegrupp 55+. Laste ja noorte vanusegrupid on tänapäevaks väikesearvulised ning see toob tulevikus kaasa rahvaarvu jätkuva vähenemise Ida-Virumaal.

Oluline nihe rahvastikuprotsessides toimus Ida-Virumaal aastail 1989 kuni 1995, mil suremus kasvas kiiresti ning ületas sel ajal langeva sündivuse tekitades maakonna loomulikku iibesse olulise lõhe. Loomulik iive langes allapoole 0-li 1991 aastal ning saavutas põhja 1994 aastal. Sellest ajast alates on maakonna loomulik iive olnud negatiivne tuues rahvastiku loomulikku kahanemist iga aastastelt 1000-nde ja rohkem inimese võrra.



Joonis 5. Loomulik iive Ida-Virumaal. Statistikaamet

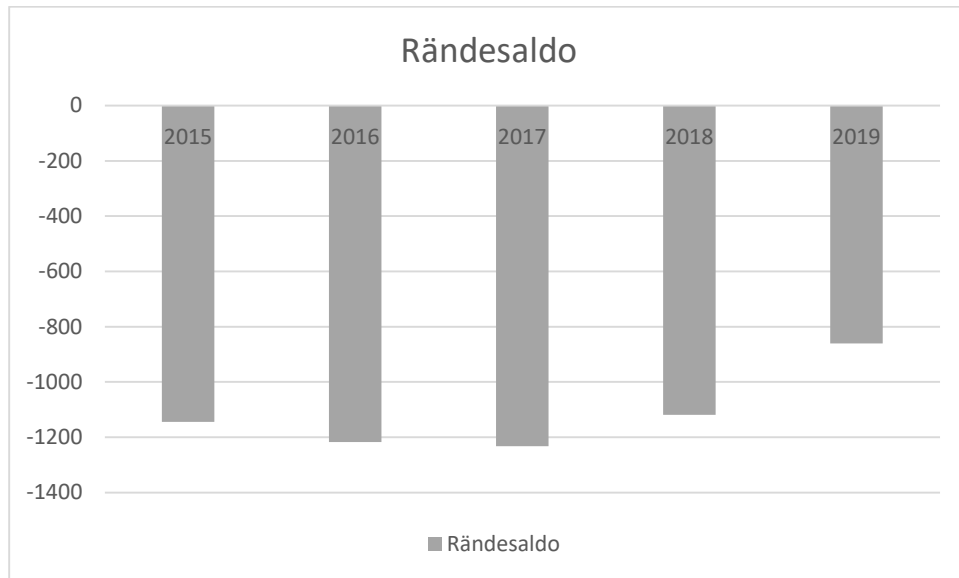
Maakonnas kujunes välja olukord, kus nooremate naiste vanusegrupi vähesuse tõttu ületas teiseaastaste sündivate laste arv esmasündinute arvu (Vt. joonis 6.). See näitab asjaolu, et noori naisterahvaid, kes sünnitavad oma esimese lapse on jäänud vähemaks, mis omakorda toob tulevikus kaasa laste arvu vähenemise.



Joonis 6. Sünninud lapsed sünnijärjekorra alusel Ida-Virumaal. Statistikaamet

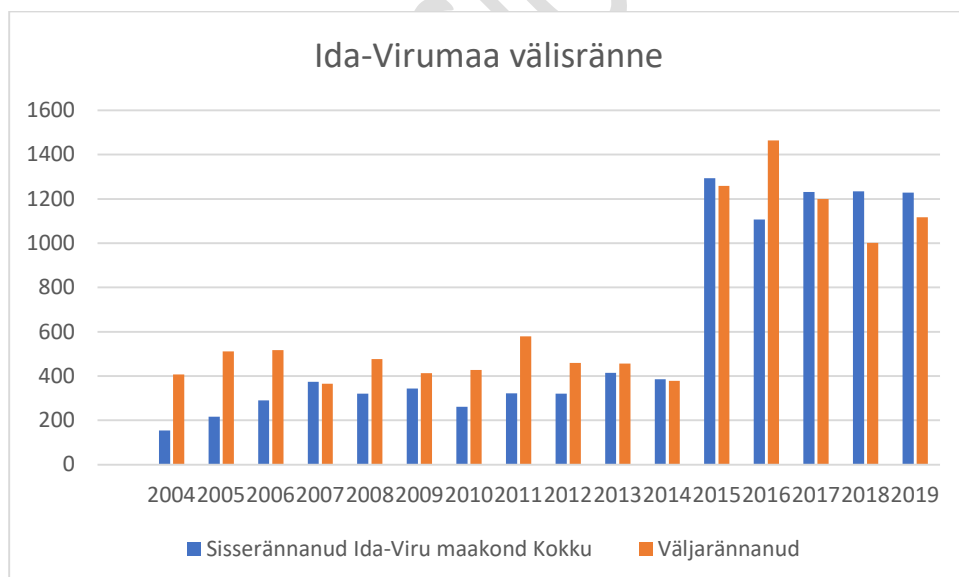
Positiivsena võib näha kolmandate lastena sündinute arvu kasvu viimastel aastatel, kuid see ei kompenseeri sündimata jäänud esimeste laste hulka.

Olulist rolli maakonna rahvaarvu vähenemisel mängis venekeelse elanikkonna väljaränne Venemaale 90-ndatel, kuid veel suuremaks osutus hiljem maakonna elanike lahkumine põhiliselt Tallinna ja Harjumaale. Loomuliku iibe vähenemisele lisandus oluline väljaränne. Siserände saldo pole pärast 90-ndaid olnud kordagi positiivne ning ka praegu ei saa tõdeda, et väljaränne maakonnast oleks peatunud.



Joonis 7. Rändesaldo Ida-Viru maakonnas. Statistikaamet

Välisränne Ida-Virumaalt oli tagasihoidlikum, mille põhjuseks võib tuua tõenäoliselt välja rännata soovivate inimeste kehva võõrkeelte oskust. Viimastel aastatel on näha positiivset trendi, kus välismaalt Ida-Virumaale naasjaid on rohkem, kui välismaale väljarändajaid.

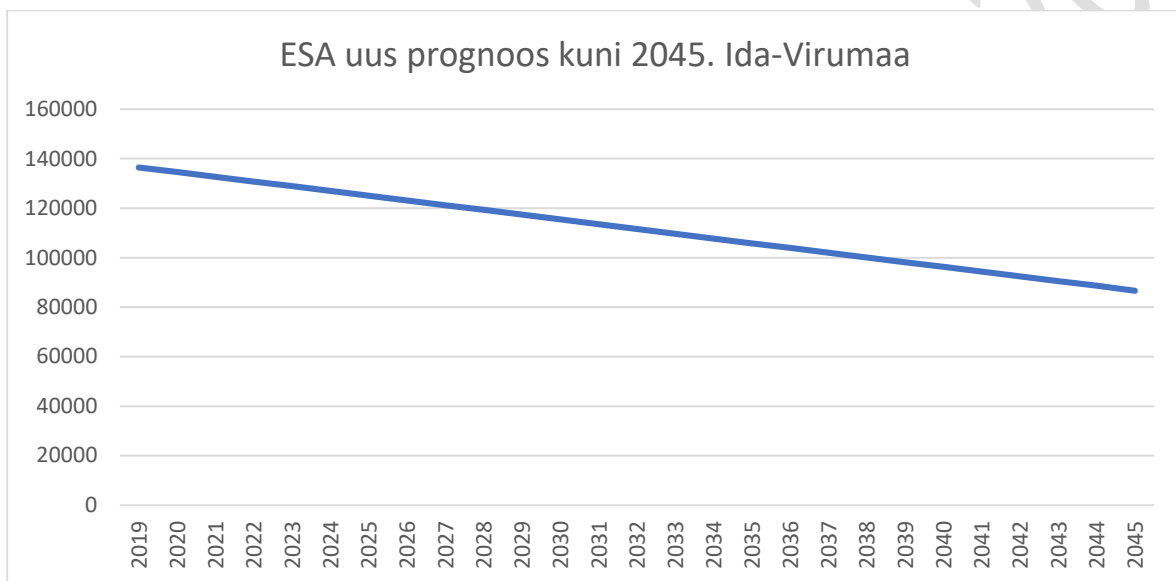


Joonis 8. Välisränne Ida-Virumaal 2004 – 2019. Statistikaamet

Tallinnas on peale eestikeelse ka arvukas venekeelne kogukond ning see omakorda soodustas Ida-Virumaa elanike väljarändamist pealinna. Kõige eelneva tulemuse vähenes maakonnas tööealise elanikkonna arvukus.

Lähtuvalt maakonna praegusest soolis-vanuselisest jaotusest, sündivusnäitajatest ning rändesaldost võib teha järelduse, et maakonna rahvaarv väheneb ka edaspidi. Ühelt poolt see raskendab ettevõtjate ligipääsu tööjõule. Teiselt poolt tekib vajadus tööjõu ümber- ja täiendõppe järele. Kui arvestada eakamate vanusegruppide arvukuse kasvu võib muutuda aktuaalseks ka paindlikumate töövormide juurutamine koos vanemaealiste täiend- ja ümberõppega.

Statistikaameti poolt tehtud rahvastikuprognosis näitab jätkuvat rahvaarvu kahanemist lähikümneks. Prognoosi kohasele on Ida-Virumaa rahvaarv aastaks 2045 veidi üle 85 000 elaniku. Maakondade prognooside võrdluses jätab see sellegipoolest Ida-Virumaa oma rahvaarvult suuruselt kolmandaks Eesti maakonnaks Harjumaa ja Tartumaa järel ka 2045 aastal üsna napi edumaaga Pärnu maakonna ees.



Joonis 9. Ida-Virumaa rahvastikuprognosis. Statistikaamet

Rahvastikuprotsesse kokkuvõtvalt saab tõdeda, et suure tõenäosusega väheneb Ida-Virumaa rahvaarv ka tulevikus ning elanikkonna keskmine vanus kasvab.

Järeldused:

Ida-Virumaa on taanduva rahvastikuga piirkond, kus tulenevalt negatiivsest loomulikust iibest ning negatiivsest rändesaldost rahvaarv jätkuvalt väheneb. Vähenemise käigus muutub ka maakonna rahvastiku vanuseline koosseis, kus nooremaealiste vanusegruppide arvukus väheneb ning vanemaealiste vanusegruppide arvukus kasvab tingimusel, et praegused rahvastikutrendid jätkuvad.

Maakonna rahvastiku seis mõjutavateks tegurteks on nii negatiivne loomulik iive kui ka väljaränne mujale Eestisse (põhiliselt Tallinna). Rände uuringuid viiakse praegu läbi ning neist võivad selguda ka soovituslikud tegevussuunad probleemiga tegelemiseks.

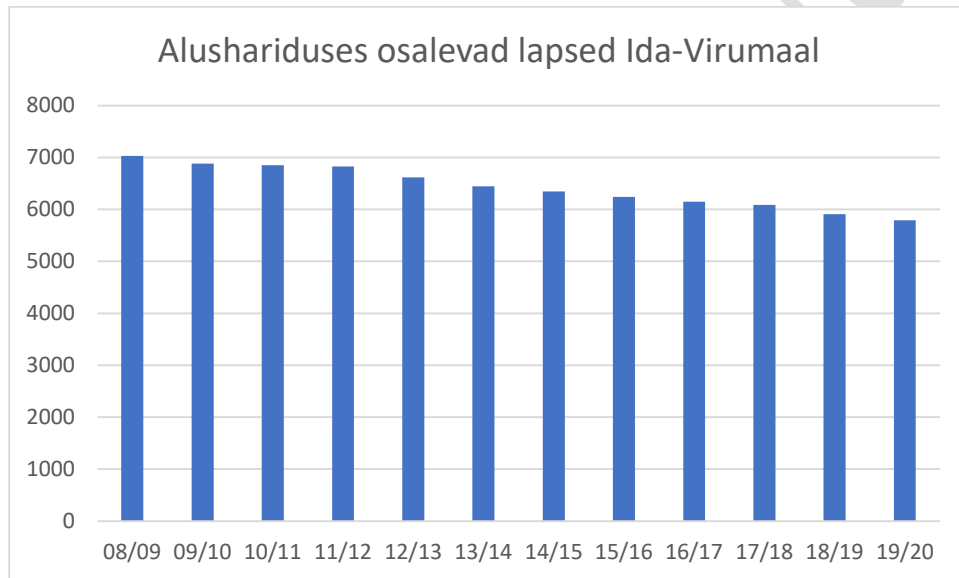
Vähenev rahvastik vähendab investorite huvi piirkonna vastu kuna tarbijaid on vähem ning tööjõu kättesaadavus keerulisem, see survestab ka maakonna majanduslikku tulevikku. Vähenev rahvaarv loob moonutusi elukondliku kinnisvara turul ning nende moonutuste leevendamine on maakonna jaoks oluline ülesanne. Samuti eeldav kiiresti vähenev rahvastik nii tehnilise kui sotsiaalse infrastruktuuri korrigeerimist mahtude kokku tõmbamise suunal.

III. Haridusvaldkond

Ida-Virumaal võib haridusvaldkonna jaotada viieks osaks²:

- Alusharidus – lasteaiad, mille haldamine ja arendamine kuulub üheselt kohalike omavalitsuste kompetentsi
- Üldharidus – kus põhilisteks koolide pidajateks on kohalikud omavalitsused, kuid kuhu gümnaasiumiastmes on viimastel aastatel liitunud riik läbi riigigümnaasiumide loomise (hetkel Jõhvi Gümnaasium ja Kohtla-Järve Gümnaasium)
- Kutseharidus – mille toimise ja tulemuslikkuse eest vastutab riik
- Kõrgharidus – kus Tartu Ülikoolil ning Tallinna Tehnikaülikoolil on maakonnas oma kolledžid vastavalt Narvas ja Kohtla-Järvel, samuti on Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolil oma struktuuriüksus Kukrusel ning Sisekaitse akadeemia praktikakoht Narvas
- Huviharidus – kus huvihariduse toimise eest vastutavad selgelt kohalikud omavalitsused.

Alusharidusasutustes käis Ida-Virumaal 2019/2020 õppeaastal 5792 last. See arv näitab viimastel aastatel langustrendi vrld. õppeaasta 2008/2009 käis alushariduses maakonnas 7032 last.



Joonis 10. Alusharidusasutustes käivate laste arv Ida-Virumaal. Haridussilm.

Ida-Virumaal on 50 lasteaeda.

Tabel 2. Ida-Virumaa omavalitsustes aastal 2020 tegutsevad lasteaiad (sh. algkoolidega koos tegutsevad). EHIS

Omavalitsus	Lasteaiad KOV-des
Alutaguse vald	3
Jõhvi vald	1 ³
Kohtla-Järve linn	15
Lüganuse vald	5
Narva linn	17

² Lisaks veel muuseumid, mis on olemuselt samuti haridus- ja teadusasutused, kuid mida traditsiooniliselt ei käsitleta otseselt haridust andvate asutustena haridusvõrgustiku kontekstis

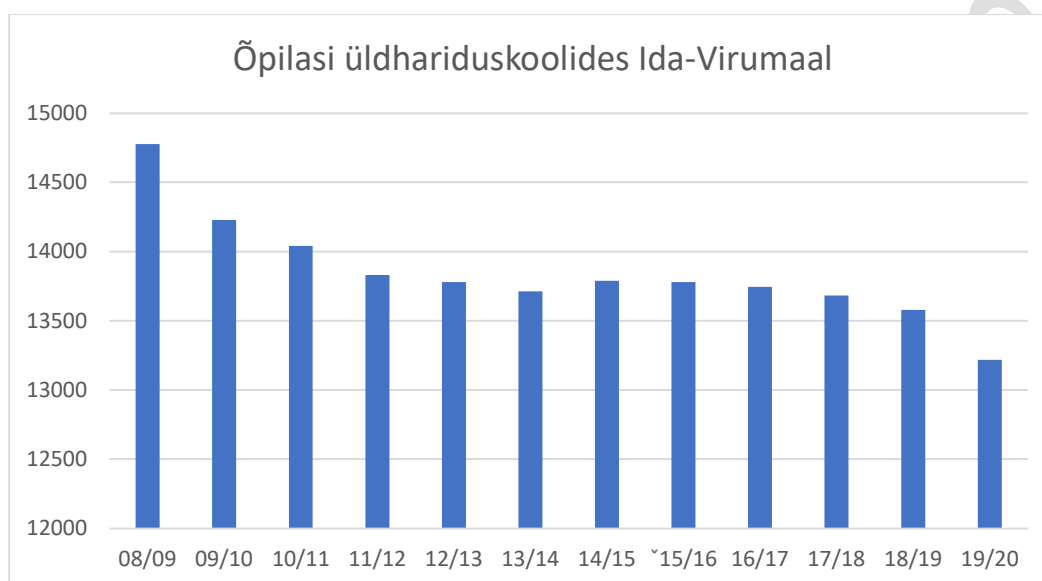
³ Samas kolm erinevat lasteaiahoonet

Narva-Jõesuu linn	2
Sillamäe linn	4
Toila vald	3

Vähenev lasteaialaste arv toob loomulikult kaasa ka kooli minevate laste arvu vähenemise tulevikus.

Vaatamata laste arvu vähenemisele tuleb alushariduse kvaliteeti maakonnas pidevalt kasvatada. Alushariduse kättesaadavus ja kvaliteet on oluliseks faktoriks elukoha valikul noortele peredele.

Õpilaste arv väheneb ka üldharidusasutustes. Viimastel aastatel tekib taaskord kiire õpilaste arvu vähenemine.



Joonis 11. Õpilaste arv üldharidusasutustes Ida-Virumaal. Haridussilm

Ida-Virumaal on 40 üldhariduskooli (EHIS andmetel) sh. 24 alg- ja põhikooli, 16 gümnaasiumit sh. 2 täiskasvanute üldhariduskooli.

Tabel 3. Ida-Virumaa omavalitsutes asuvad üldhariduskoolid seisuga 2020. EHIS

Omavalitsus	Üldhariduskoolid KOV territooriumil
Alutaguse vald	Põhikool - 2 Gümnaasium - 1
Jõhvi vald	Põhikool - 2 Gümnaasium - 1
Kohtla-Järve linn	Põhikool - 8 ⁴ Gümnaasium - 1 Täiskasvanute gümnaasium - 1
Lüganuse vald	Põhikool - 4 Gümnaasium - 1
Narva linn	Põhikool - 2 Gümnaasium - 8 Täiskasvanute kool - 1
Narva-Jõesuu linn	Põhikool - 2

⁴ Sh. üks erakool

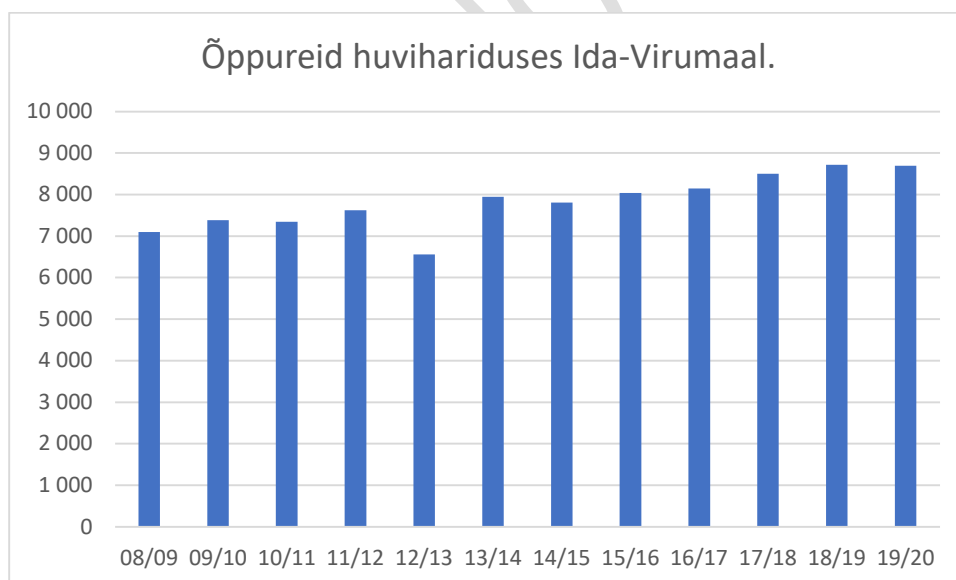
Sillamäe linn	Põhikoole – 3 Gümnaasium -1
Toila vald	Põhikool – 1 Gümnaasium - 1

Koolinoorte arvu vähenemine tekitab survet üldharidusvõrgustikule, mille jätkamine samas mahus ei ole enam majanduslikult ja õppetöö kvaliteedi seisukohalt mõistlik. Samas on koolivõrgu muutmine kohapealsetele kogukondadele väga emotsionaalne ning valulik teema, mis omab kõrget poliitilist profiili ning seetõttu ei ole alati ka teostatav.

Üldhariduse kvaliteet vajab pidevat kasvatamist ning üldhariduse sisu peab vastama kiirelt muutuva maailma nõuetele. See eeldab paindlikku ning loovat suhtumist haridusvaldkonna arendamisesse. Tuleb kasutada kaasaegseid hariduse kvaliteedi hindamise vahendeid ning nende baasil teha järeltõus koolide arenguvajaduste määratlemise ning arendustegevuste elluviimise osas.

Ida-Viru maakond pakub oma keelise keskkonnaga õpilastele head võimalust eesti ja vene keele omandamiseks. Seni tehtud jõupingutused eesti keele õpetamisel kannavad tasapisi vilja, kuid maakonna eesti koolide vene keele õpetamise tase ning vene keel õppijate hulk pole piisav. 1717 õpilast 2017/2018 õppeaastal õppis Haridussilma andmetel eesti õppekeelega koolis vene keelt. Võrdluseks võib tuua, et samal õppeaastal õppis eesti õppekeelega koolides inglise keelt 4256. Vene keele vähene oskus suurendab maakonnavälise stuudiumi järgselt noori inimesi mitte naasma Ida-Virumaale, kuna praktilises tööelus on maakonnas vene keelt kindlasti vaja. Rahul ei saa olla ka eesti keele oskusega selle võõrkeelena õppijate hulgas ning eesti keele oskuse tase vajab vene õppekeelega koolides olulist järele aitamist.

Huvihariduse populaarsus kasvab ning huvihariduses õppivate inimeste arv samuti.



Joonis 12. Ida-Virumaa huvihariduses õppivate isikute arv. Haridussilm

Huviharidusasutusi on maakonnas EHIS andmetel 46.

Tabel 4. Ida-Virumaa huvikoolid

Omavalitsus	Huvikoolid KOV-des
-------------	--------------------

Alutaguse vald	2
Jõhvi vald	8
Kohtla-Järve linn	6
Lüganuse vald	2
Narva linn	21
Narva-Jõesuu linn	1
Sillamäe linn	4
Toila vald	2

Enamus huvikoolide külastajaid on lapsed ja koolinoored, täiskasvanute osakaal on vähene. See võimaldab eeldada, et laste ja noorte huvi huvihariduse vastu on kasvavas trendis, kuna üldise laste ja noorte arvu vähenemise taustal huvihariduses osalejate arv kasvas.

Huvihariduse nagu ka muude haridusvaldkondade toimimisele omab suurt mõju maakonna ühistranspordi korraldus, see peab olema selline mis võimaldaks kõigil huvilistel huviharidusest osa saada. Parem ühistranspordi korraldus ning huviharidusvõimaluste pakkumine maakonna kõigi kohalike omavalitsuste elanikele võrdsetel alustel aitaks kaasa senise dubleerimise vähenemisele ning huviharidusteenuste kvaliteedi kasvule.

Kutseharidusvaldkonnas tegutseb Ida-Virumaal Ida-Viru Kutsehariduskeskus, millel on kolm õppekohta: Jõhvis, Sillamäel ning Narvas. Samuti tegutseb maakonnas erakutsekool Maridel, mis on spetsialiseerinud juuksurite koolitamisele. Ida-Viru Kutsehariduskeskuses oli 2391 õpilast 2019/2020 õppeaastal (Haridussilm andmetel). Juuksurite erakoolis Maridel õppis samal õppeaastal 27 õpilast.

Kutsehariduskeskus omab EHIS andmetel õigust viia õppetööd läbi 23 õppekavarühmas. Õppetöö toimub valdavalt vene keeles, kuid on olemas ka mõned eestikeelsed erialad.

Narvas tegutseb Tartu Ülikooli Narva Kolledž, mis on traditsioonilise õpetajaõppe (bakalaureuse- ja magistriõpe) kõrval välja arendanud IKT ja ettevõtluse alased õppekavad (rakenduskõrghariduse õppekavad). Lisaks kuulub Narva kolledži õppekavade hulka noorsootöö bakalaureuse taseme õppekava. Kolledžis õpib ligi 600 üliõpilast, sh üliõpilased välismaalt. Kolledž tegeleb aktiivselt magistriõppekavade valiku laiendamisega. Narva kolledž pakub Ida-Virumaa idapiiril lisaks konverentsivõimalusi ning on kujunenud Narva linna ning maakonna kultuuri- ja sotsiaalelu üheks keskuseks. Narva kolledž on aktiivne Ida-Virumaa maakonna arengu- ja teadustegevuse suunamisel ning rakendusuuringute korraldaja, samuti oluline täiendõppekeskus.

Tallinna Tehnikaülikooli Virumaa kolledž asub Kohtla-Järvel ning keskendub tehnikavaldkonna hariduse andmisele. Kolledž pakub rakenduskõrgharidusõpet, koolitades spetsialiste Eesti riigi jaoks prioriteetsetes valdkondades: keemiatehnoloogia, telemaatika ja arukad süsteemid, tootmise automatiseerimine, energiatehnika, mäendus, masinaehitustehnoloogia ning Eestis unikaalset magistriõpet kütuste keemia ja tehnoloogia valdkonnas. Kolledžis õpib veidi alla 600 üliõpilase ning kolledžit tuntakse hea koostöö poolest ettevõtetega, kuhu kolledži lõpetajad tööle suunduvad. Virumaa kolledžist on kujunenud tehnika valdkonna populariseerimise keskus Ida-Virumaal, pakkudes laagreid, klubisid, töötubasid teaduse ja tehnika valdkonnas erinevatele sihtrühmadele alates algklassi õpilastest kuni pensioniealisteni.

Tervishoiuvaldkonnas saab maakonnas omandada õe ja hooldustöötaja eriala Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli Kohtla-Järve struktuuriüksuses, mis asub Kukrusel.

Maakonna kõrghariduse tuleviku fookuseks lisaks õppekavade arendusele ning hariduse kvaliteedi kasvatamisele on maakonnaväliste tudengite arvu kasvatamine. See parandab nii kolledžite toimimist

kui ka võimaldab tuua maakonda juurde noori inimesi, kes võivad hiljem sobiva töökoha leidmisel ka maakonda elama jääda.

Maakonna kõrgharidusasutuste eestvedamisel on käivitatud Ida-Virumaa Teadusnõukogu, kes annab sisendit maakonna ees seisvate väljakutsete lahendamiseks nii ettevõtjatele kui avalikule sektorile ning toetab ka maakonna Õiglase ülemineku protsessi.

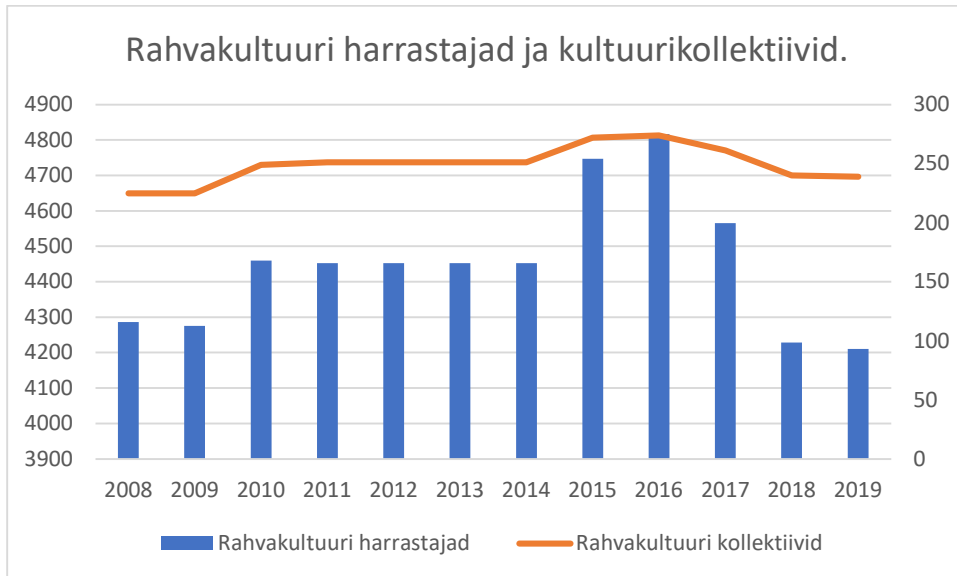
2018 läbi viidud fookusgrupi intervjuu andis esmaste haridusvaldkonna probleemidena personali kaasamise keerukusega. Õpetajate keskmine vanus kasvab jõudsalt. Noorte tulemine valdkonda on vaevaline nii tänu õpetajameti vähesele atraktiivsusele kui ka maakonna mainele töökohana. Hariduslike erivajadustega laste arv maakonnas kasvab ning vajadus tugiteenuse järele niisamuti. See loob puudujäägi tugispetsialistide kättesaadavuses. Maakonna kohalikud omavalitsused võiksid võtta aktiivsema positsiooni maakonnas pakutava kõrghariduse propageerimisel ning tudengite leidmisel (sh. väljastpoolt maakonda) maakonna kõrgharidusasutustesse. Maakonnas on vajadus selge maakondliku haridusvaldkonna koordineerimise järele. Selleks asutati 2019 aastal Ida-Virumaa haridusklastri, mis koondab endasse erineva tasandi haridusasutusi ning kohalikke omavalitsusi samuti.

Järeldused: Noorte arvu kahanemine ning sündivate laste arvu vähenemine paneb surve alla toimiva haridusvõrgustiku ning loob vajaduse selle vastavusse viimiseks uue reaalsusega. Väiksematel õppeasutustel on keerulisem leida hea kvalifikatsiooniga spetsialiste (õpetajaid) ning seda nii materiaalsest aspektist lähtuvalt (piisava töökoormuse võimaldamine) kui ka eneseteostuse plaanis. Kohalike omavalitsuste haldusterritoriaalne reform võib luua eeldused omavalitsute vaheliseks haridusvaldkonna koostööks nii huviharidusvõrgustiku korrastamisel kui ka üldharidusvõrgustiku optimeerimisel. Riigigümnaasiumide lisandumine suurematesse keskustesse saab omama mõju üldhariduskoolide võrgustikule tervikuna. Omavalitsuste otsese mõju all on maakonna alus, üld- ja huviharidusvõrgustikud. Lisaks eesti keele õppele maakonna venekeelsetes koolides tuleb keskenduda tähelepanu ka vene keele õppele maakonna eestikeelsetes koolides. Koostööks kutsehariduse ning kõrgharidusasutustega tuleks omavalitsustel leida omavahel ühine nägemus ootuste kohta ning seejärel asuda läbirääkimistesse nende ootuste täitmiseks vajaliku koostöö osas. Kõrgharidusvaldkonnas tuleb keskenduda tudengite leidmisele väljastpoolt maakonda ning see omakorda eeldab suuremat hulka unikaalseid õppekavasid ja eelkõige magistriõppekavasid.

Kõrgharidusvaldkonnas tuleb keskenduda tudengite leidmisele väljastpoolt maakonda läbi maakonnale vajalike magistriõppekavade loomise Narva ja Virumaa kolledžitesse. Laiem magistriõppekavade valik kolledžites soodustab väljaspoolt maakonda ülikooli lõpetanud spetsialistide töö- ja elukoha leidmist Ida-Virumaal, sest lisaboonusena on võimalik omandada MA kraad maakonnas töö- ja elukoha läheduses. Võttes arvesse maakonna ettevõtluse mitmekesistamise vajadust, tuleb maakonnas jõuliselt arendada IT ja ettevõtluse erialasid, mis toetavad maakonna ettevõtlusstruktuuri muutust pikemas perspektiivis. Kolledžid vajavad tuge ka õppejõudude värbamisel, sest enamasti tuleb need tippspetsialistid maakonda mujalt sisse tuua. Erakordselt oluline on toetada õpetajakoolitust ning keelte õpetamist (s.h eesti keele) ja keelte õpetamisele suunatud uurimistöid Narva kolledžis.

IV. Kultuur ja sport

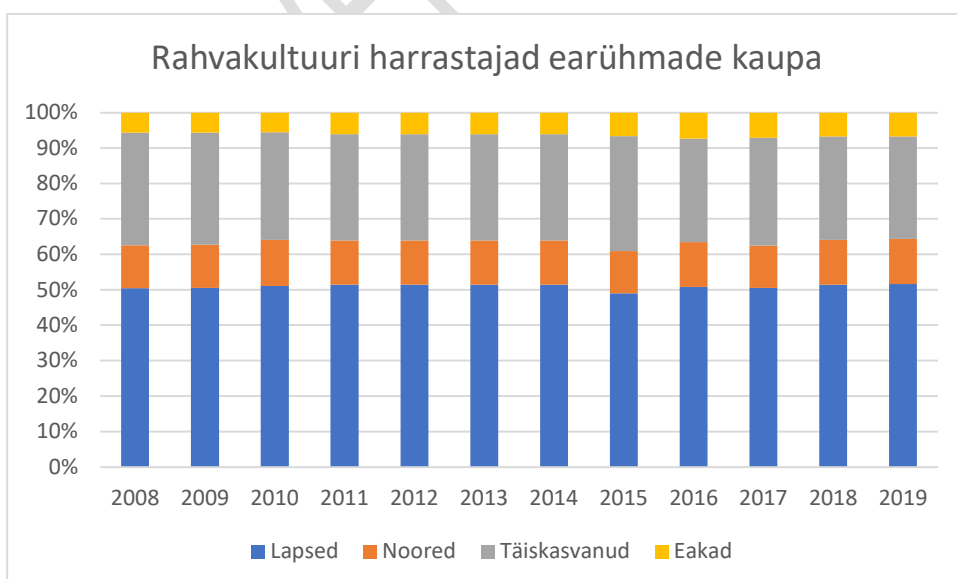
Ida-Viru maakonna kultuurielu on mitmekesine ning seda mõjutab maakonnas toimivate rahvuskultuuride rohkus. Rahvakultuuri harrastajaid maakonnas oli 2019 aastal 4210 inimest. Populaarseimad rahvakultuuri valdkonnad olid koorilaul ning rahvatants.



Joonis 13. Rahvakultuuri harrastajad ja rahvakultuuri kollektiivide arv Ida-Virumaal. Statistikaamet.

Rahvakultuuri harrastajate arv viimasel kümnendil kasvas 4286 inimeselt 2008 aastal kuni 4565 inimeseni 2017 aastal. Seejärel tekkis kiire langus kuni 4210 harrastajani 2019 aastal. See võib olla haldusterritoriaalse reformi järgselt kujunenud uute piiridega. Kergelt langust võib viimasel paaril aastal täheldada ka harrastuskollektiivide arvu, kuid see pole võrreldav harrastajate arvu languse tempoga.

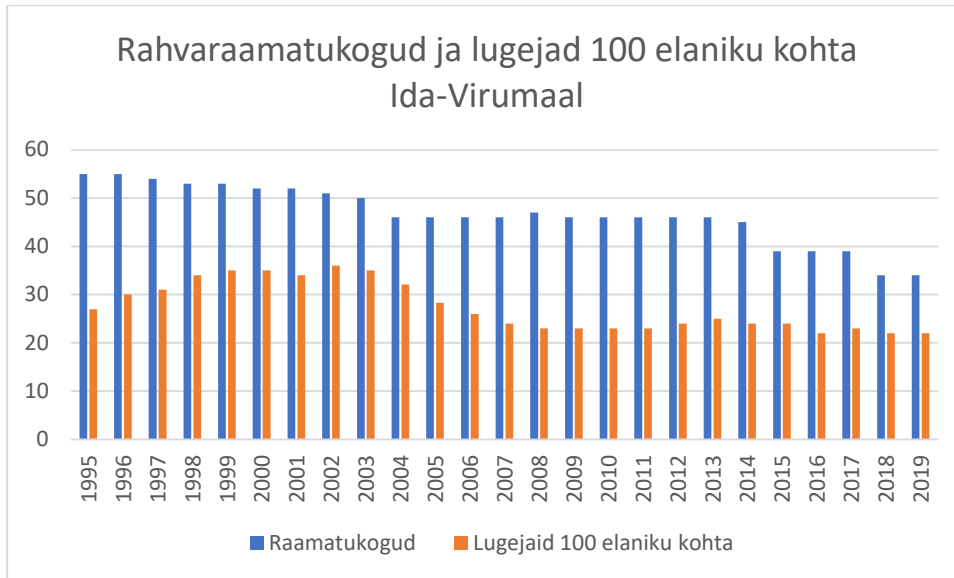
Earühmade kaupa pole olulisi struktuurimuutusi täheldada



Joonis 14. Rahvakultuuri harrastajad maakonnas earühmade kaupa. Statistikaamet

Suhteline stabiilsus earühmades kinnitab maakonna elanike jätkuvat huvi rahvakultuuri tegevuste järele.

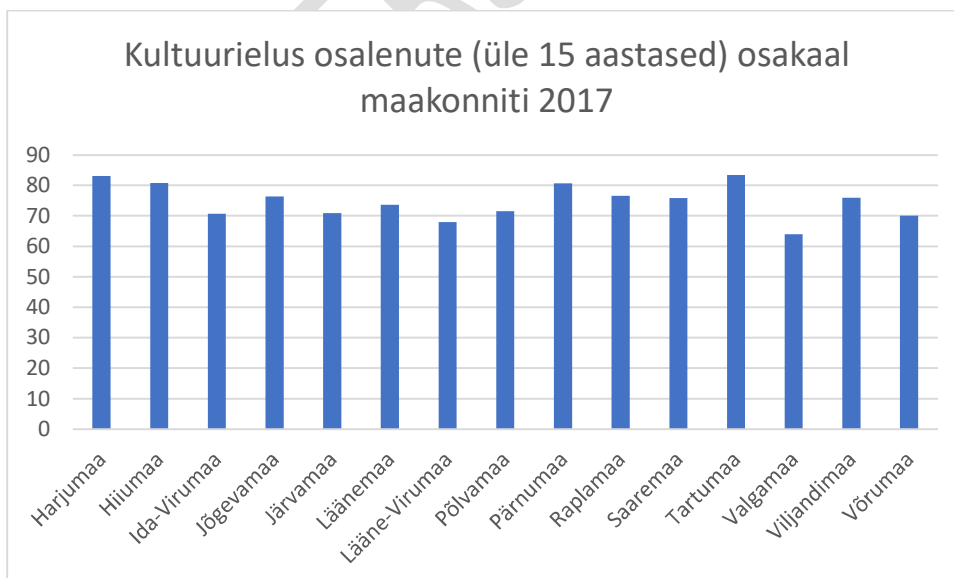
Raamatukogude võrk viimastel aastatel väheneb. Seda teeb ka suhteline lugejate arv, kuigi viimaste aastate vähenemise tempo pole kõrge.



Joonis 15. Raamatukogude arv ja lugejate arv 100 elaniku kohta Ida-Virumaal. Statistikaamet

Elanike arvu vähenemine survestab raamatukogude võrgustikku koomale tõmbama või leidma uuenduslikke lahendusi raamatukoguteenuste pakkumiseks.

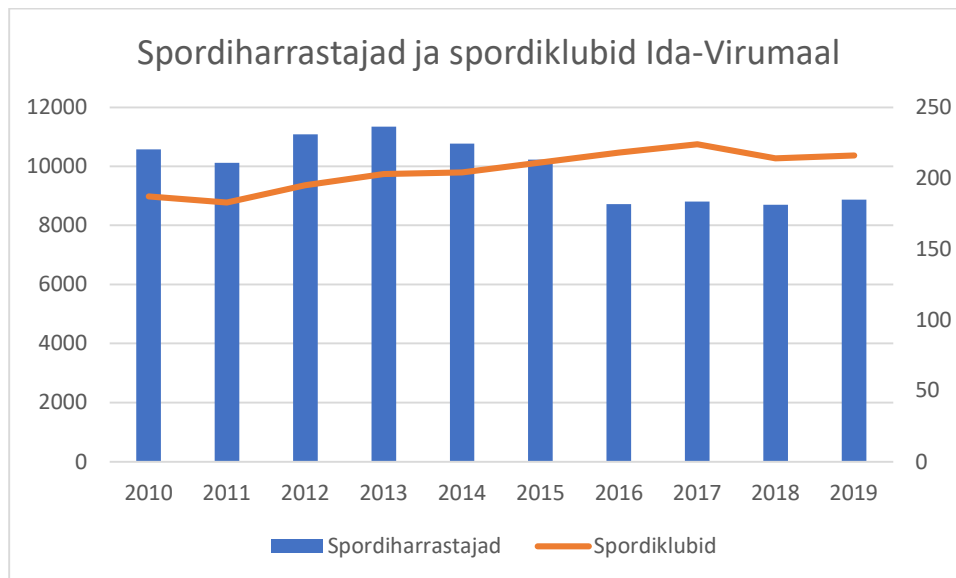
Ida-Viru maakonda iseloomustab veidi väiksem kultuurielus osalemise maht kui enamuses Eesti maakondades, kuigi on maakondi, kus see näitaja on veel väiksem. Positiivset mõju õmavad viimastel aastatel Ida-Virumaale tehtud kultuurivaldkonna investeeringud nagu nt. Narva Vabalava käivitamine.



Joonis 16. Kultuurielus osalenute osakaal maakonniti 2015. Statistikaamet

Teiselt poolt pärsib osa elanikkonna vähenemise eesti keele oskuse osalemist eestikeelsetel kultuurisündmustel ning siin on kindlasti veel kasutamata potentsiaali.

Spordiharrastajate arv maakonnas viimastel aastatel väheneb, mis võib olla seotud rahvastiku üldise vananemisega. Samas on spordi ja liikumisharrastus oluline kõigi vanusegruppide inimestele sh. vanemaealistele. Aastatel 2016-2019 tundub harrastajate arv stabiliseeruma.



Joonis 17. Spordiharrastajate ja spordiklubide arv Ida-Virumaal. Statistikaamet

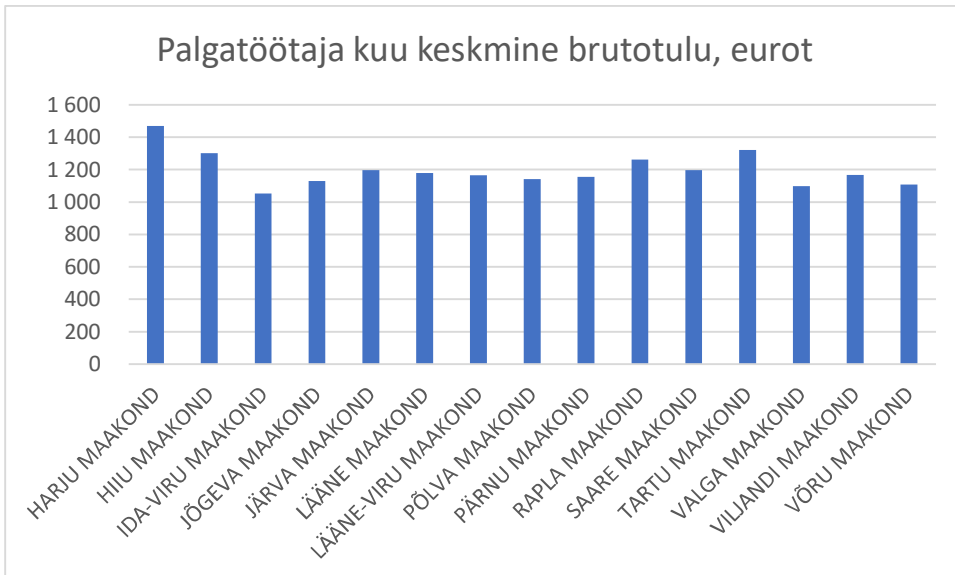
Spordiklubide arv on Ida-Virumaal kergelt tõusnud. See võib tähendada harrastatavate sportlike tegevuste mitmekesisust ning spordiharrastuse formaliseerumise vähenemist. See toob kindlasti kaasa ka iseseisvalt (klubiväliselt) tegutsevate spordiharrastajate arvu kasvu.

Fookusgrupi intervjuu tõstis kultuurivaldkonna olulisemate teemadena harrastajate arvu kahanemise ning kvalifitseeritud juhendajate puuduse, samuti on keeruline leida spordialade treenereid eriti kui tegemist on spetsiifilisemate nõudmistega spordialaga. Maakonna kultuurihuvi pole veel selgelt pärast haldusterritoriaalset reformi välja joonistunud. Maakonna rahvuskultuuriline mitmekesisus pakub laiemaid võimalusi ärakasutamiseks. Kultuurivaldkonna objektide kasutamine võiks maakonnas olla paremini kooskõlastatud. Spordiobjektide olukord ei vasta tegelikele vajadustele ning see pärsib eelkõige tippspordi harrastamist maakonnas (nt. nõuetele vastava maakonnastaadioni puudumine). Maakond vajab selget ning eristuvat kultuurivaldkonna visiooni ning maakondlikku koordineerimist.

Järeldus: Kultuuri- ja spordivaldkonna edukaks toimimiseks tuleb tagada valdkondade maakonnapõhine piisav koordineerimine, mis aitaks leevendada elanike arvu langusest tulenevaid mõjusid. Probleemaatiline on juhendajate leidmine nii kultuuri kui spordivaldkonnas. Juhendajate arendamiseks ja koolitamiseks tuleks kaaluda koostööd kohalike kolledžitega. Spordivaldkonnas tuleb leida lahendus spordi infrastruktuuri rajamiseks ja uuendamiseks, praegune olukord ei vasta tänapäevastele nõuetele. Perspektiivis võiks määratlada maakondliku mastaabiga kultuuriobjektid, mille osas võiks liikuda ka nende omavalitsuste poolse ühise haldamise suunas.

V. Sotsiaalvaldkond

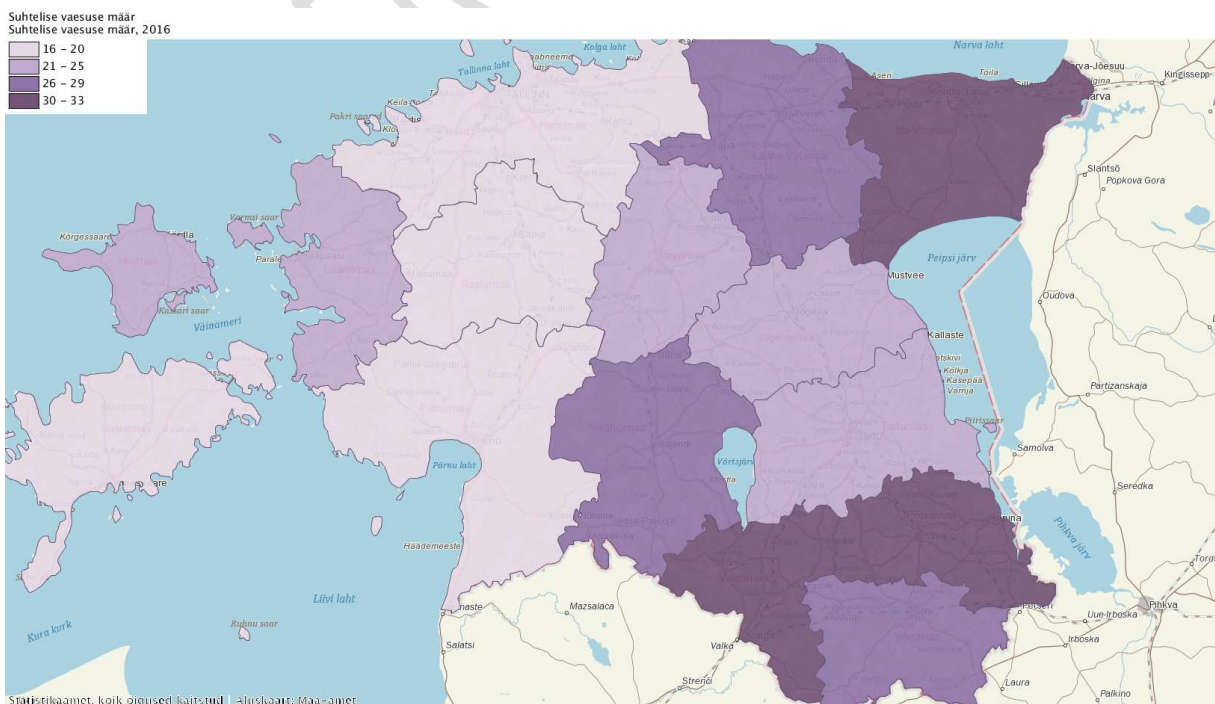
Palgatöötaja kuukeskmine brutopalk jääb Ida-Virumaal alla enamusele Eesti maakondadest. Ida-Virumaal oli keskmine brutokuupalk Statistikaamet andmetel 2019 aastal 1054 eurot samal ajal kui Eesti keskmine oli 1196 eurot. Maakonna omavalitsustest oli üle Eesti keskmise brutotulu vaid Toila vallas (1258,9 eurot) ning Jõhvi vallas (1206,4), vähim oli brutotulu omavalitsustest Narva linnas (989,5 eurot).



Joonis 18. Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu 2019. Statistikaamet

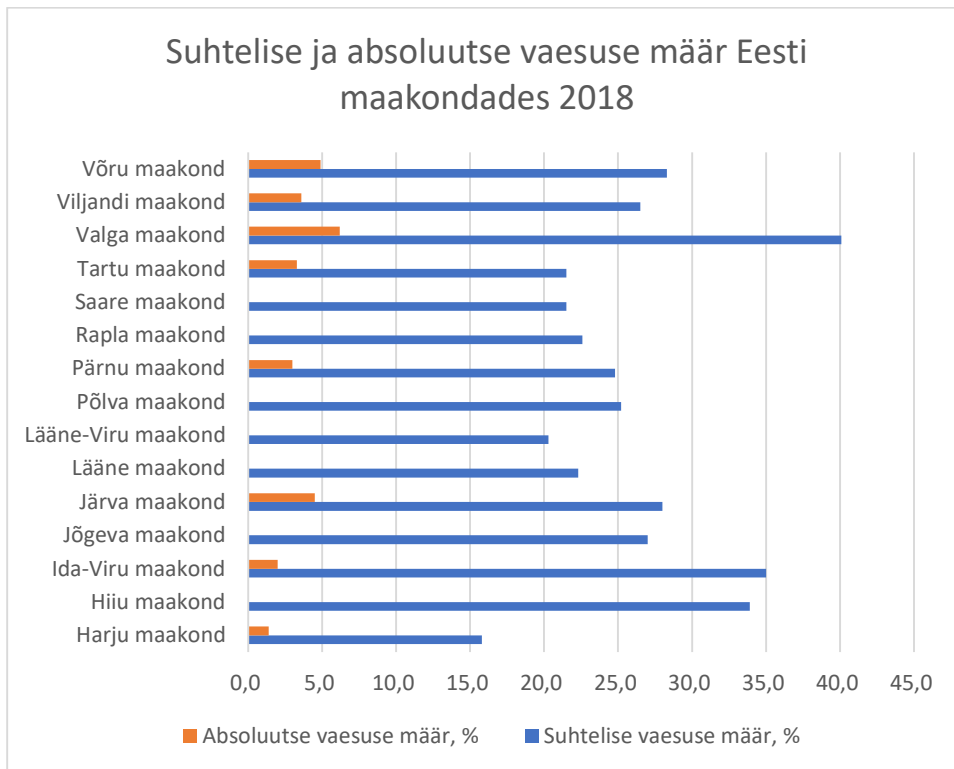
Sissetulekute suhteline vähesus loob täiendavat survet inimeste iseseisvale hakkamasaamisele.

Ida-Viru maakonda iseloomustab 2018 Statistikaameti andmetel suurem suhtelise vaesuse määr (35%), kui teistest Eesti maakondadest (keskmine 21.7%).



Joonis 19. Suhtelise vaesuse määr Eesti maakondades 2016. Statistikaameti kaardirakenduse teemakaart

Absoluutse vaesuse⁵ lõikes on Ida-Virumaast halvemas positsioonis Lõuna-Eesti maakonnad.



Joonis 20. Suhtelise ja absoluutse vaesuse määr Eesti maakondades. Statistikaamet

Sotsiaalvaldkonnas viidi 2015 – 2016 maakonnas läbi ulatuslik teenuste analüüs. Fookusgrupi intervjuus sedastati, et olulised parameetrid valdkonnas pole sellest ajast saadik muutunud.

Analüüsi tulemusena määratleti olulisemad koostöövaldkonnad ja nendes arendatavad teenused:

1. **Sotsiaaltranspordi arendamine nii uue SHS seaduse mõistes kui ka laiemate vajaduste katmiseks (eakad, toimetulekuraskustega inimesed, töövõimereformi osalised).**
2. **Tugiisiku ja isikliku abistaja teenuse väljaarendamine**
3. **Üldhooldusteenus koos oma erivormidega**
4. **Koduhooldusteenuse arendamine**

Ühiselt KOV, teenuseosutajate, sihtgruppide esindajate koostöös hoolduskoormusega isikutele ja toimetulekuraskustes isikutele suunatud arendatavateks teenusteks Ida-Viru maakonnas on:

- Sotsiaaltranspordi teenuse arendamine Ida-Virumaa idaregioonis⁶
- Tugiisiku ja isikliku abistaja teenuse arendamine Ida-Virumaa idaregioonis
- Koduteenuse arendamine Narva linnas, Narva-Jõesuu linnas

⁵ Allapoole elatusmiinimumi sissetulek

⁶ Narva, Narva-Jõesuu, Sillamäe linnad

- Sotsiaaltranspordi maakondliku infosüsteemi loomine ning Ida-Virumaa keskregiooni⁷ sotsiaaltranspordi korraldamine
- Tugiisiku ja isikliku abistaja teenuse arendamine Ida-Virumaal
- Sotsiaaltranspordi arendus Kiviõli regioonis
- Ida-Virumaa lõunaregioonis⁸ sotsiaaltransport

Lisaks ühiselt arendatavatele teenustele planeeritakse omavalitsustes ka iseseisvaid teenuse arendusi:

- Puudega laste hooldus MTÜ Laste Tugikodu Päikesekiir baasil puudega laste hoiuteenuste pakkumine maakonna huvitatud omavalitsustele, sarnaseid teenuseid pakutakse ja arendatakse ka Narvas MTÜ-s Lad
- Üldhooldusteenust pakuvad asutused on huvitatud oma teenustepaketi laiendamisest nt. Alutaguse Hoolekeskus päevahoiu teenusega, sotsiaaltranspordi teenuse arendamise partnerina
- Eluruumi tagamine Alutaguse vallas, mis ei vasta hetkel vajadustele ning vajab täiendavaid investeeringuid – teenus suunatud sotsiaalselt kindlustamata isikutele ja peredele
- Narva linn maakonna suurima omavalitsusena kavandab iseseisvalt arendada varjupaiga teenust, lastele ja lastega emadele suunatud turvakodu teenust. Teenuste arendamisel Narvas tuleb arvestada piirkonna keelelisest ja kultuurilisest eripärast tulenevaid aspekte.

Enamus omavalitsusi ei kinnitanud analüüsi käigus olulisi sotsiaalteenuste arendamise plaane, ning ootavad pigem teenuste paketi laiendamist teenustepakkujate poolt, kelle käest nad seejärel oleksid nõus teenusi sisse ostma. Teenuste arendamise kavad tuleb haldus-territoriaalse reformi kontekstis uuesti üle vaadata.

Tabel 5. Ida-Viru maakonnas ühistöös kavandatavate arendusteenuste tarbijate ja potentsiaalsete tarbijate arv. Allikas: 2015 omavalitsustes läbi viidud sotsiaalteenuste kaardistamise intervjuud.

Arendatav teenus	Praegu sarnast teenust tarbivad isikud (praegune osutamine)	Teenust täiendavalt vajavad isikud (arendusvajadus)	Kokku teenust vajavad isikud	Märkused ja tähelepanekud sihtgruppide kohta
sotsiaaltranspordi maakondliku infosüsteemi loomine ning Ida-Virumaa keskregiooni	102 (Mäetaguse ja Illuka lisaks 135 ⁹)	110 (Mäetaguse ja Illuka lisaks 185)	212 (Mäetaguse ja Illuka lisaks 320)	Jõhvi/Kohtla-Järve linnapiirkonnas keskenduks sotsiaaltransport pigem puuetega inimestele. Hajaasustuspiirkonnas on lisaks puuetega inimestele

⁷ Jõhvi, Toila, Kohtla-Järve omavalitsused vajaduses osa Alutaguse vallast

⁸ Alutaguse vald (osaliselt võivad valla põhjapoolsed osad siduda teenused keskregiooniga)

⁹ Toimepiirkondade piirid ei pruugi joosta piki KOV piire ning seega on sihtgruppide arvud osaliselt kattuvad.

sotsiaaltranspordi korraldamine				ka täiendavad sihtgrupid eakad, toimetulekuraskustega inimesed. Oluliseks peetakse transpordi tagamise vajadust töövõimereformi valguses
tugiisiku ja isikliku abistaja teenuse arendamine Ida-Virumaal	92	300	392	Sihtgruppideks nii lapsed, lastega pered kui ka täiskasvanud. Isikliku abistaja teenuse puhul puudega isikud
sotsiaaltranspordi arendus Kiviõli regioonis	50	90	140	Kuigi Kiviõli on linnaline omavalitsus, ning nõ. poeskäikude järele pole transpordivajadust, siis arvestades ühistranspordi nõrkust on vajadus lisaks puuetega inimestele transportide eakaid ja ilma transpordivõimaluseta abivajajaid tervishoiuteenuste järele (nt. Purul asuv Ida-Viru Kesksaigla). Hajaasustuspiirkonnas on lisaks puuetega inimestele ka täiendavad sihtgrupid eakad, toimetulekuraskustega inimesed. Oluliseks peetakse transpordi tagamise vajadust töövõimereformi valguses
Ida-Virumaa lõunaregiooni sotsiaaltransport	145	215	360	Hajaasustuspiirkonnas on lisaks puuetega inimestele ka täiendavad sihtgrupid eakad, toimetulekuraskustega inimesed. Oluliseks peetakse transpordi tagamise vajadust töövõimereformi valguses

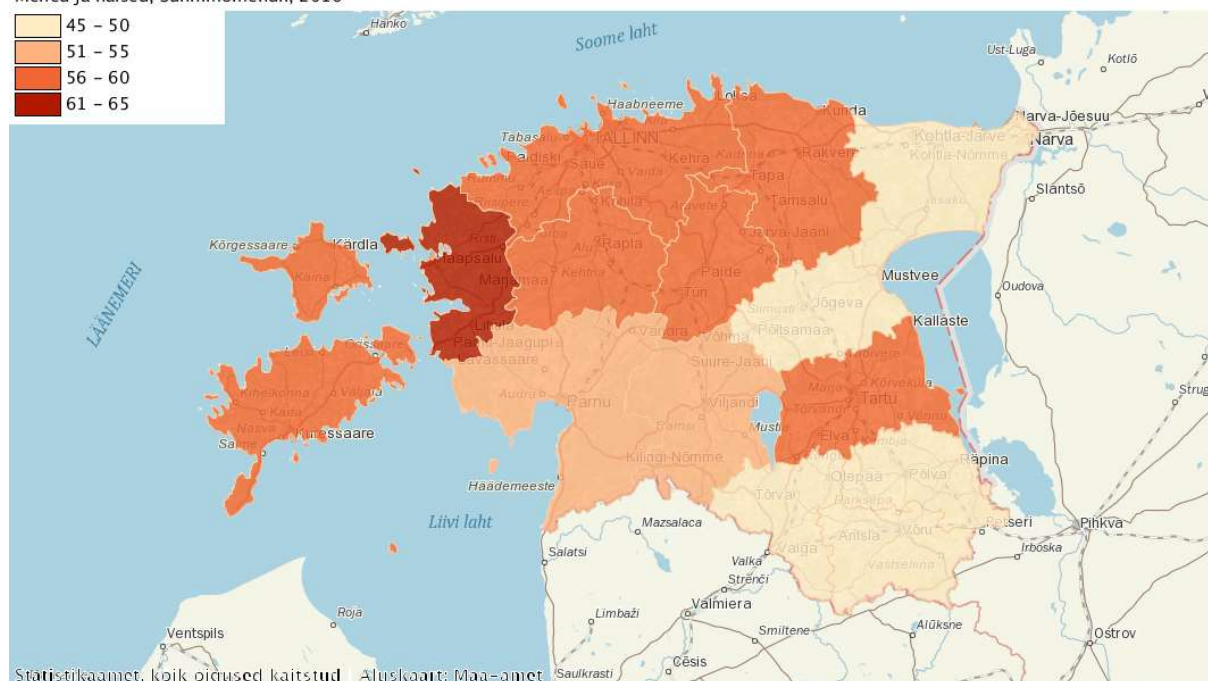
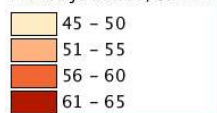
Koduteenus Narvas, Narva-Jõesuus ning Vaivara vallas	131	10	141	Sihtgrupp koondub põhiosas Narva ja selle lähedusse ning on valdavalt venekeelne. Hajaasustust leidub Vaivara vallas.
--	-----	----	-----	---

5.1. Rahvatervis ja siseturvalisus

Ida-Virumaa rahvatervise seisukorda kirjeldab täpsemalt Ida-Viru maakonna Terviseprofiil, mis koostati 2018 aastal. Rahvatervise olukorda iseloomustab sünnihetkel tervena elada jäänud aastate hulk. Selle näitaja poolt platseerub Ida-Viru maakond Eestis nõrgemate sekka oma 48,26 aastaga meestel ja 51,16 naistel (2017 andmetel). Võrdluseks on 2017 aasta Eesti keskmised näitajad vastavalt 54,16 meestel ja 57,83 naistel.

Tervena elatud aastate arv kahjuks viimasel kümnendil isegi vähenes – 2006 aastal oli see Ida-Virumaal 53,8 aastat. Selle näitaja puhul toimus maakonnas taandareng samal ajal kui Eesti keskmine näitaja paranes. See viitab vajadusele tegeleda rahvatervise küsimustega aktiivsemalt ja tulemuslikumalt.

Tervena elada jäänud aastad
Mehed ja naised, Sünnimomendil, 2016



Joonis 21. Tervena elatud aastate hulk. Statistikaamet

Positiivne tervise enesehinnang on Ida-Virumaal madalam Eesti keskmisest.

Tabel 6. Tervise enesehinnang Eestis ja Ida-Virumaal 2014, mehed ja naised kokku. Tervise Arengu Instituut

Hinnang	Eesti %	Ida-Virumaa %
Väga hea või hea	58,3	38
Ei hea ega halb	29,2	44,2
Halb või väga halb	12,5	17,8

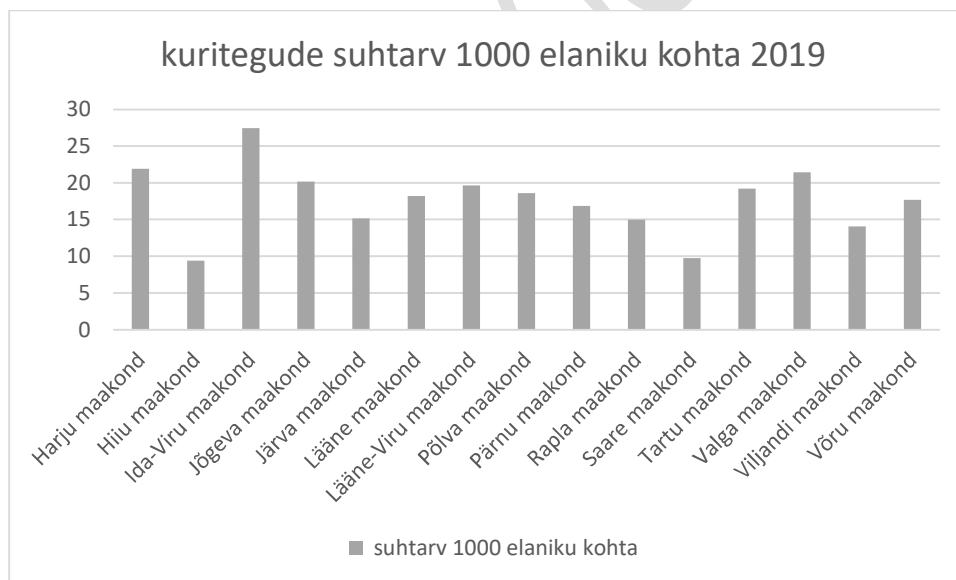
Alkoholi tarvitamine Ida-Virumaal oli väiksem kui Eestis keskmisena.

Tabel 7. Alkoholi tarvitamine Eestis ja Ida-Virumaal 2016, mehed ja naised kokku. Tervise Arengu Instituut

Hinnang	Eesti	Ida-Virumaa
Üldse mitte või mõned korrad aastas	39,7	53,2
Mõned korrad kuus	36,1	31,4
Vähemalt mõned korrad nädalas	24,2	15,5

Alkoholi tarvitamise väiksemad näitajad võivad olla seotud rahvastiku vananemisega, eeldusel, et vanemaealised inimesed tarvitavad alkoholi vähem.

Elukohta turvalisuse hinnang on Ida-Virumaal madalam, kui Eestis keskmine. Eestis hindavad Tervise Arengu Instituudi andmetel (2011) oma elukohta turvaliseks 84,7%, siis Ida-Virumaal on vastav näitaja 70%, ebaturvaliseks hindab Eestis oma elukohta 15,3% elanikest, kuid Ida-Virumaal 30%. Siin võib olla seos kõrgema kuritegevuse tasemega kui Eestis teistes maakondades. Statistikaameti andmetel (2019) sooritati Ida-Virumaal 27 kuritegu 1000 elaniku kohta (vrld. Harjumaa 22 kuritegu 1000 elaniku kohta või Eesti keskmine 20).



Joonis 22. Kuriteod 1000 elaniku kohta 2019. Statistikaamet

Tulekahjude arv maakonnas on üldiselt langustrendis, samuti kui tulekahjus hukkunute arv.

Tulekahjude arvu ning ka tules hukkunute arvu vähenemine viitab paranenud tuleohutusele ja tuleõnnetuste profülaktikale.

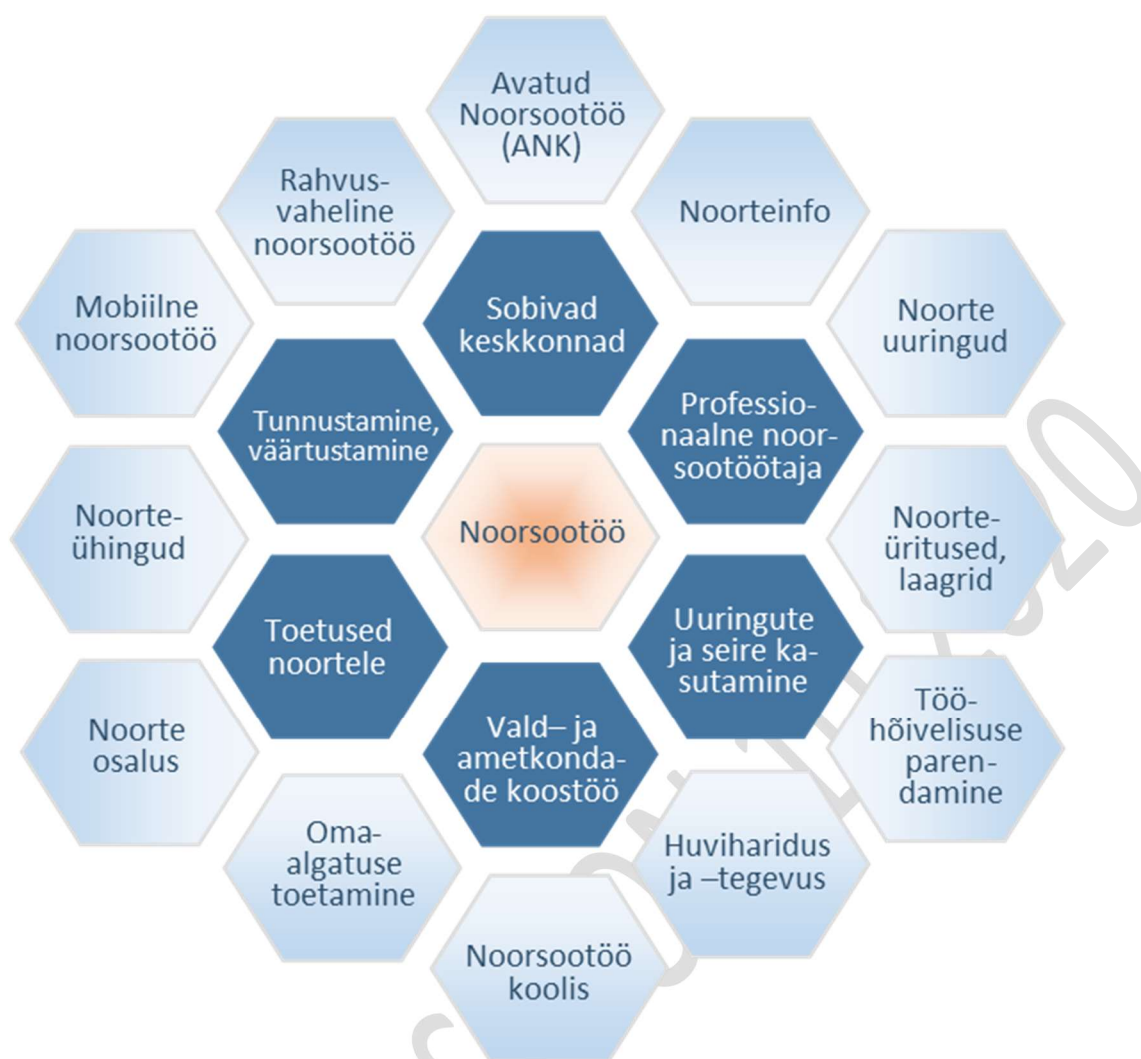
Sotsiaalvaldkonna fookusgrupi hinnangul kasvab maakonnas erivajadustega inimeste eriti laste arv ning see loob vajaduse tekitada maakonnas vähemalt 20 statsionaarset lastepsühhiaatrilist kohta. Erinevate tugiteenuste osutamiseks vajalikke ja sobilikke inimesi on maakonnas ülliraske leida.

Jõudsalt areneb Ida-Viru Keskhaigla, mis lõpetab juurdeehituse rajamist ning avab uusi võimekusi maakonnas.

Järeldused: Vananev rahvastik eeldab suuremat sotsiaalteenuste vajadust. Suur suhteline vaesus avaldab survet sotsiaalhoolekande süsteemile. Elanike tervisehinnangud ning turvalisushinnangud on madalad, see omakorda mõjutab negatiivselt maakonna mainet elu- ja tööpaigana. Ida-Viru Keskhaigla edasiarendamine on maakonna jaoks oluliseks arengumootoriks. Oluline on olemasolevate sotsiaalteenuste kvaliteedi tõstmine ennekõike läbi valdkonna töötajate oskuste ning kvalifikatsiooni tõstmise koostöös maakonna kõrgharidusasutustega, eelkõige Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli ja TÜ Narva kolledžiga.

VI. Noorsootöö

Noorsootöö on noorele ehk 7-26-aastasele isikule tingimuste loomine mitmekülgseks arenguks, mis võimaldab tal vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda. Noorsootöö korraldamine kuulub kohaliku omavalitsuse pädevusse. Praktiliselt toimib noorsootöö riigi ja kohaliku omavalitsuse partnerluses, kus riik loob raamistiku ning toetab strateegiliste tegevussuundade elluviimist. Noorsootööl on kokkupuuteid haridusvaldkonnaga, eriti huviharidusvallas, ettevõtlusega noortemalevate kaudu jm.



Joonis 23. Noorsootöö valdkonnad. Eesti Noorsootöö Keskus

Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse liikmeteks seisuga veebruar 2018 on Ida-Virumaalt:

- Sillamäe ANK
- Kurtna Noortekeskus
- Narva Noortekeskus
- Kiviõli Noortekeskus
- Maidla Noortekeskus
- Kohtla-Nõmme Noortekeskus
- Iisaku Noortekeskus
- Jõhvi Noortekeskus „Noored jõhvikad“

Lisaks toimivad maakonnas veel mitmed noortekeskused ja noortetoad – Narva-Jõesuu Noortekeskus, Voka Avatud Noortekeskus, Järve küla Noortekeskus, Lüganuse noortemaja, Püssi Avatud Noortekeskus, Sonda noortetuba, Varja noortetuba, Erra noortetuba, Purtse noortetuba.

Lüganuse vallas tegutseb liikuv noorsootöötaja.

Noorsootööga tegeleb erinevas vormis ka kolmas sektor sh. usuorganisatsioonid nt. Sillamäe Noorte Meeste Kristlik Ühing, erinevad pühapäevkoolid jt.

Ida-viru maakonna omavalitsused on käivitanud noorte parlamente.

Fookusgrupi intervjuudest joonistus välja vajadus noorsootöö korraldamise parema koordineerimise järele. Enam tuleks kaasata kolmandat sektorit leida toimiv sidusus kultuuriürituste korraldamisega. Tuleb leida võimalus toetada noortemalevaid, mis noorsootöö vormina toimivad väga hästi. Noorsootöö haakub olemuslikult mitme erineva tegevusvaldkonnaga – haridus, huviharidus, sotsiaaltöö, kultuur, sport jm. – nii on sageli keeruline noorsootööd tähele panna ning selgelt väärtustada.

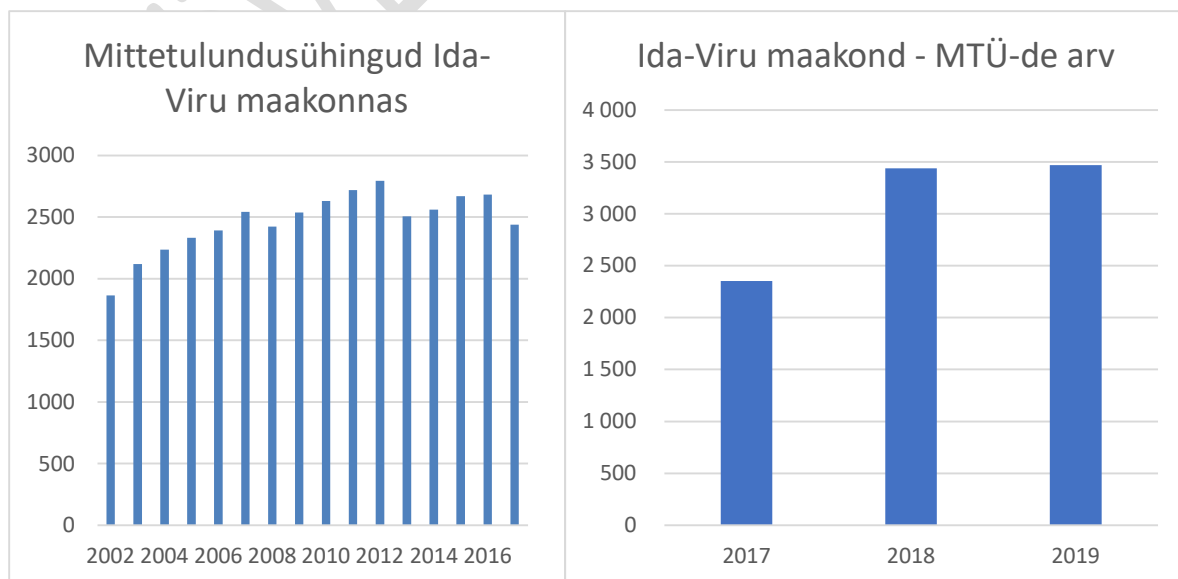
Järeldus: Noorsootöö paremat korraldamist toetab TÕ Narva kolledži, kus toimib noorsootöö bakalaureuse taseme õppekava ning kellel on olemas kompetents noorsootöö valdkonna arendamiseks maakonnas.

VII. Horisontaalsed valdkonnad – kodanikuühiskond ja lõimumine

Maakonna arengu seisukohalt omavad eelkõige tähtsust kodanikuühiskonna ning lõimumise valdkonnad. Nende valdkondade tegevused seonduvad pigem konkreetsete valdkondadega, kuid sellegipoolest eeldavad laiemat vaadet.

7.1. Kodanikuühiskond

Mittetulundusühinguid, on põhiliseks kodanikuühiskonna tegevuse juriidiliseks vormiks. Ida-Viru maakonnas toimus MTÜ-de arvu kasv aastail 2000-2011, seejärel kasv stabiliseerus ning on väikeste kõikumistega püsinud nüüd 2500 ühingu piires. Arvestades, et elanike arv on selle aja jooksul maakonnas langenud võib tuvastada kolmanda sektori suhtelise aktiivuse kasvu, kui praeguseks hetkeks tundub see olevat jõudnud platoole.



Joonis 24. MTÜ-de arv Ida-Virumaal. Statistikaamet

Kohaliku omavalitsused toetavad reeglina oma kodanikuühiskonna tegevust sh. rahaliselt. Samas on erinevate kohalike omavalitsuste puhul erinev lähenemine toetuste andmisele, taotlemisprotsessile ja teavitamisele. Selle tulemusena pole sageli lihtne leida informatsiooni keda, mida ja milleks kohalik omavalitsus toetab.

Kodanikuühiskonna temaatika ühendab paljusid eluvaldkondi – elukeskkonna osas omavad olulist osa mittetulundusühendused, mille liikmed vabatahtlikult tegelevad ühiskonna jaoks vajalike asjadega nt. vabatahtlikud päästjad ja merepäästjad pakuvad kogukonnale turvalisust, jahimehed tegelevad ulukipopulatsioonide hooldamisega jm. Kolmas sektor mängib olulist rolli kogukondade kultuuri- ja sporditegevustes, lõimumisvaldkonnas, sotsiaalvaldkonnas pakuvad MTÜ-d sageli olulisi sotsiaalteenusi. Mittetulunduslikud ühendused toetavad ettevõtlust (nt. kohalikud LEADER ja kalandusfondi tegevusgrupid). Perspektiivis vajab maakond üha enam võimekamaid kodanikuühendusi ning omavalitsuste roll on nende võimekuse kasvu toetada.

Järeldus: Kodanikuühiskonna sujuvam toimimine eeldab kodanikuühenduste tugisüsteemide mõistlikku ühtlustamist. Sisulise poole pealt saab kolmanda sektori arengut toetada pigem valdkonnapõhiselt ning lähtudes valdkondade eesmärkidest ning olulisematest arengusuundadest.

7.2. Lõimumine

Ühiskonna lõimumise parandamise jõupingutusi koordineeritakse riiklikul tasandil ning Ida-Viru maakonna jaoks on neist olulisim venekeelse elanikkonna lõimumisprotsess Ida-Virumaal. Riigi tasandil kajastab tulevikku lõimumisvaldkonna arengukava Lõimuv Eesti 2020. Lõimumisprotsessi hinnatakse regulaarselt läbi integratsioonimonitooringu, millest viimane toimus 2017 aastal.

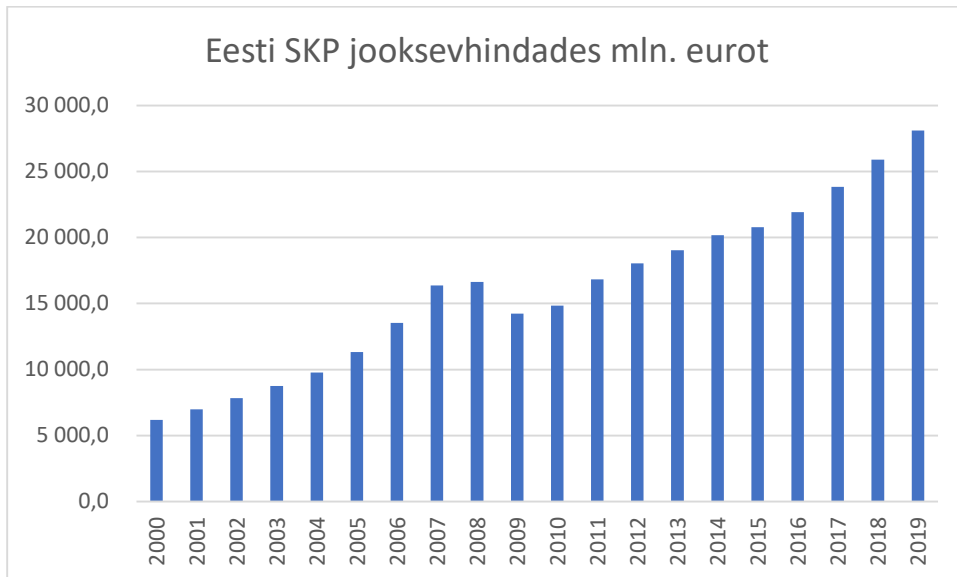
Viimane monitooring (<https://www.kul.rik.ee/sites/kulminn/files/eim2017.pdf>) sedastab, et Eesti kodakondsus on mittekodanike hulga soovitud, kuid sellegipoolest tundub mittekodanike arv (vene kodakondsus ja kodakondsuseta isikud) stabiliseeruma, kuna kodanikuks mitteolemine ei sega eriti Eestis elamist. Hariduse poole pealt kasvab venekeelsete inimeste soov leida võimalusi paremaks eesti keele õppeks ning kasvab lastevanemate arv, kes soovivad lapsi panna eestikeelsetesse õppeasutustesse. Tööturul on eestlastel võrreldes teistega siiani parem positsioon, kuid Ida-Virumaal omab see ka teist külge – paljudes ettevõtetes ja asutustes töötamiseks tuleb Ida-Virumaal vallata ka vene keelt, kuid eestikeelsete noorte hulgas muutub see oskus üha haruldasemaks. Vähene vene keele oskus pärsib eesti noorte võimalusi Ida-Virumaale tööle ja elama tulemiseks.

Meediakeskkonnad eestikeelsetel ja venekeelsetel inimestel erinevad ning see põhjustab sageli ka teatud maailmavaatelisi erisusi.

Järeldus: Lõimumisvaldkonna tegevuste käsitlemine võiks maakondlikul tasandil toimida pigem valdkonnapõhiselt nt. haridusvaldkond, kultuuri ja spordivaldkond, ettevõtlus jm. Oluliseks uueks partneriks maakonnas on Integratsiooni Sihtasutus, mis kolis oma tegevuse Narva ning samuti Narvas toimimist alustanud „Eesti maja“. Lõimumisega on tugevalt seotud TÜ Narva kolledži mitmekeelse- ja mitmekultuurilise hariduse õppe- ja uurimistöö, samuti eesti keele õpet, ja lõimumist toetavad vabariiklikud nagu MTÜ Eesti Keelepöörde ja MTÜ Virumaa Eesti Hariduse Selts.

VIII. Majandus

Eesti majanduse areng sõltub väikese ja avatud majandusena suures osas meie suuremate kaubanduspartnerite käekäigust. Tulenevalt maailma ja Euroopa Liidu majanduses toimuvatest kõikumistest on viimasel kümnendil kõikunud ka Eesti majandus.

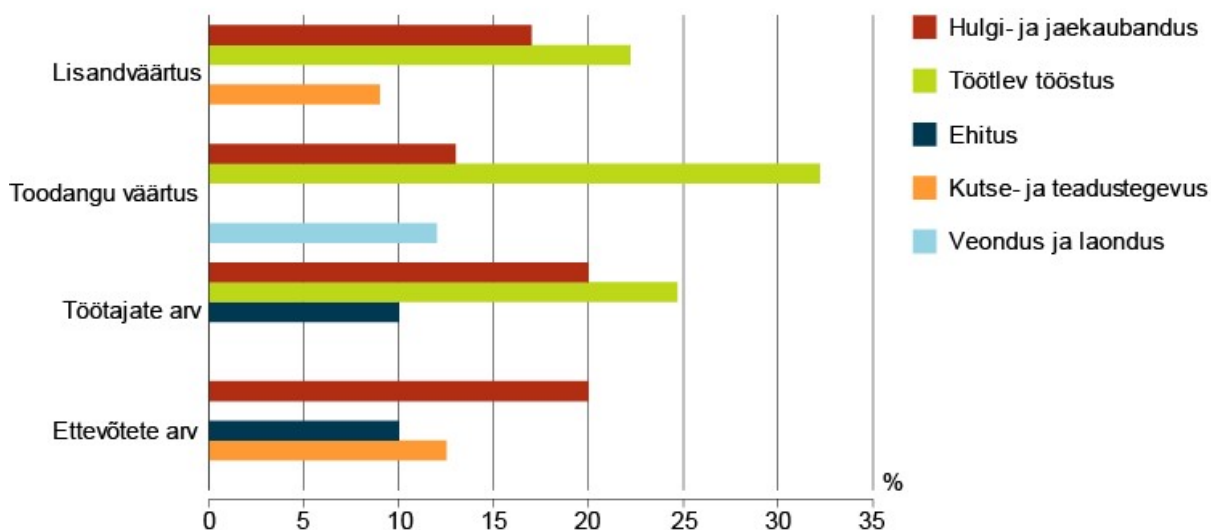


Joonis 25. Eesti SKP jooksevhindades mln. eurot. Statistikaamet

Viimaste aastate jooksul on tänu maailmamajanduse ja EL majanduse kosumisele ka Eestis olnud märkimisväärne majanduskasv. Riigisektori eelarvepoliitika on samuti olnud üldjoontes vastutustundlik ning riigieelarve tasakaalus. 15-74 aastaste töötuse määr tegi kõikumisi vastavalt majanduse üldisele olukorrale olles kõrgem 2008 kriisjärgsetel aastatel ning langedes seejärel stabiilselt kuni viimase ajani.

Majandusharuti saab Eesti majandust hinnata läbi mitmete näitajate – lisandväärtuse loomise, toodangu väärtuse, töötajate arvu ja ettevõtete arvu.

Kolm juhtivat majandusharu erinevate näitajate alusel, 2016

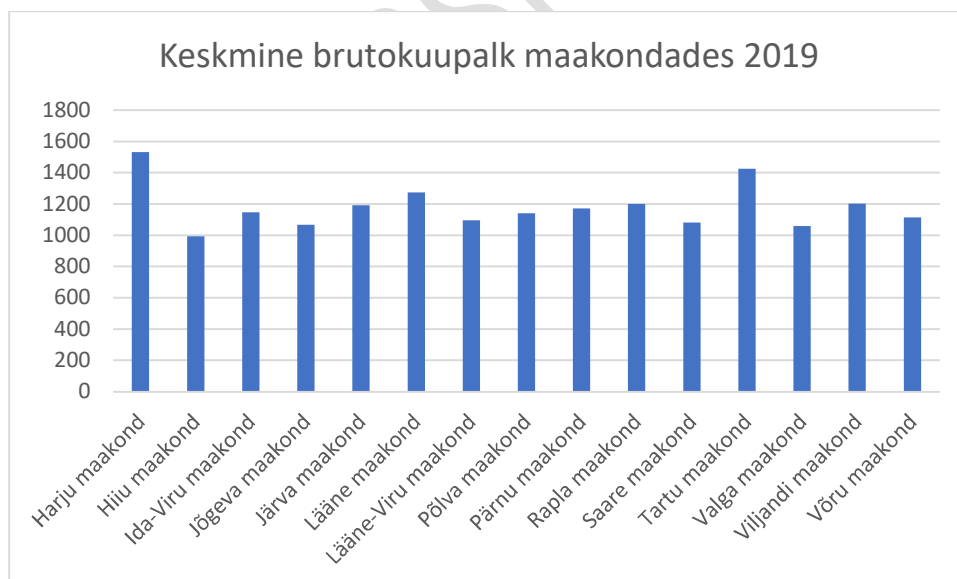


Allikas: Statistikaamet

Joonis 26. Juhtivad majandusharud. Statistikaamet

Eeltoodud näitajate alusel joonistub välja kolm-neli juhtivat majandusharu. Toodangu väärtuse, toodetud lisandväärtuse ning töötajate arvu poolest on esimene selgelt töötlev tööstus. Ettevõtete arv töötlevas tööstuses on aga väike. Samas arvestades töötleva tööstuse eripära, äri alustamiseks vajalikku suurt investeringute mahtu on see ka arusaadav. Hulgi- ja jaekaubandus on teisel kohal kõigi näitajate poolest. Toodangu väärtuselt järgneb veondus ja laondus, seejärel ehitus ning kutse- ja teadustegevuse sektor, kus samas toodetakse märkimisväärne osa lisandväärtusest. Töötlev tööstus on seni olulisimaks rahvusliku rikkuse loojaks Eestis.

Regiooni majanduslikku edukust näitab keskmine brutokuupalk.



Joonis 27. Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu 2019. Statistikaameti andmed

Viimase kümnendi jooksul tegi brutokuupalk Eestis läbi üsna märkimisväärse tõusu jõudes 825 eurolt kuni 1433 euroni 2020 aasta teises kvartalis. Keskmise palga tõus avaldab mõju ettevõtjate investeerimistegevusele ajendades ettevõtjaid rohkem panustama kaasaegsetesse väiksema

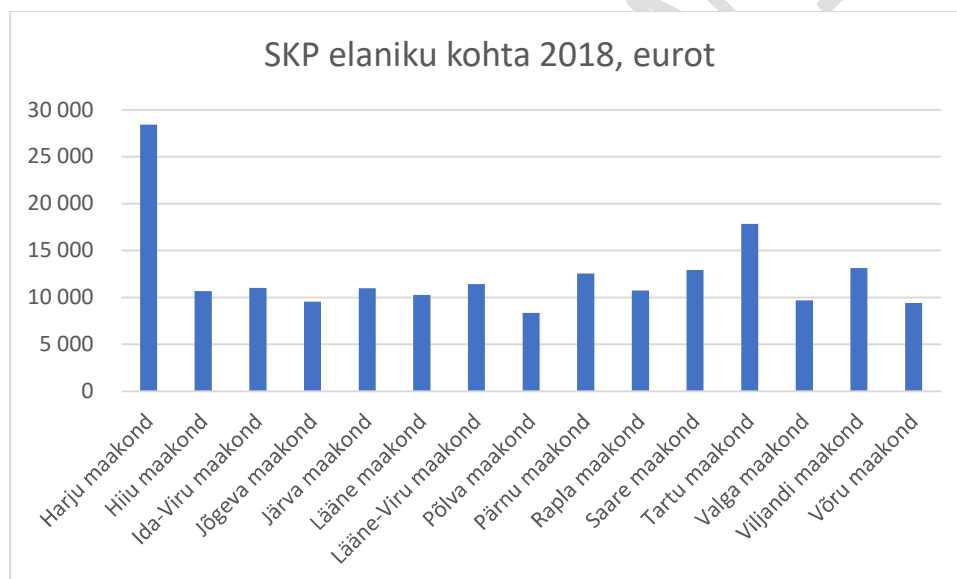
tööjõukuluga lahendustesse. Ida-Viru maakonnas kasvas keskmine brutokuupalk samal ajal 656 eurolt 1158 euroni¹⁰.

Eestis tervikuna võib jälgida viimasel ajal üsna kiiret majanduskasvu, mis põhineb meie põhiturgude heal käekäigul. Oma majandusprognosis 4/2017 ennustab Eesti Pank ehitismahu kasvu aeglustumist ning tööstustoodangu kiiremat kasvu.

Selgusetust on toonud 2020 aasta SARS-CoV2 viiruse põhjustatud pandeemia, mis tõukas kogu maailma tervishoiu- ja majanduskriisi ning ms analüüsi koostamise ajaks ei olnud veel lõppenud. Sellegipoolest eeldatakse viirusevastase vaktsiini turule tulekut 2020 lõpus 2021 esimeses pooles, mis omakorda peaks andma võimaluse maailma majandusele taastumiseks.

Mittefinantsettevõtete kapitali kogumahutus põhivarasse kasvas 2016. aasta kolmanda kvartaliga võrreldes püsivhinnas 11,4%. Tegevusaladest andis investeeringute kasvu suurima panuse töötlev tööstus ja peamiselt suurenesid investeeringud masinatesse ja seadmetesse. Töötleva tööstuse ettevõtete investeerimisaktiivsuse tõusu toetab nii viimase kümnendi kõrgeimal tasemel püsiv tootmisvõimsuse rakendatus kui ka kõrged ootused tellimuste mahu suhtes lähitulevikus. Investeeringuid rahastati suuresti ettevõtete omavahenditest, aga varasemast enam on võetud ka pikaajalisi laene.¹¹

Maakondlikus võrdluses toodetava SKP osas per capita, on Ida-Virumaa Eestis keskmisel tasemel.



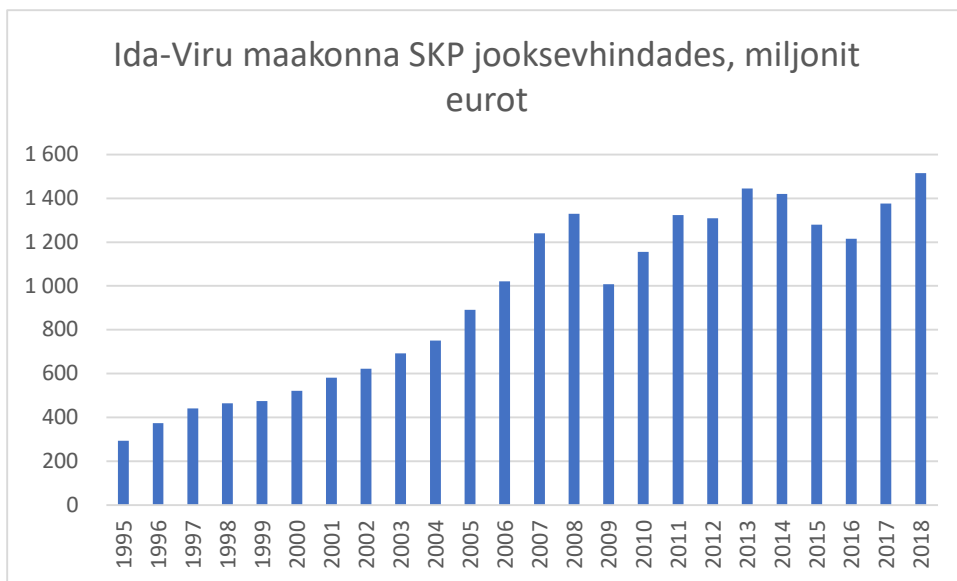
Joonis 28. SKP per capita Eesti maakondades. Statistikaamet

Ida-Virumaast kõrgemat SKP-d per capita näitasid 2018 aastal peale Harjumaa ja Tartumaa veel ka Viljandimaa, Pärnumaa, Lääne-Viru maakond, Saare maakond. Selline seis illustreerib endiselt vajadust Ida-Virumaa tööstuse ja teenuste sektori edasiseks moderniseerimiseks ning mitmekesistamiseks.

SKP jooksevhindades lõikes on Ida-Virumaa Eestis kolmandal kohal pärast Harjumaad ja Tartumaad.

¹⁰ Eesti Statistikaameti andmetel

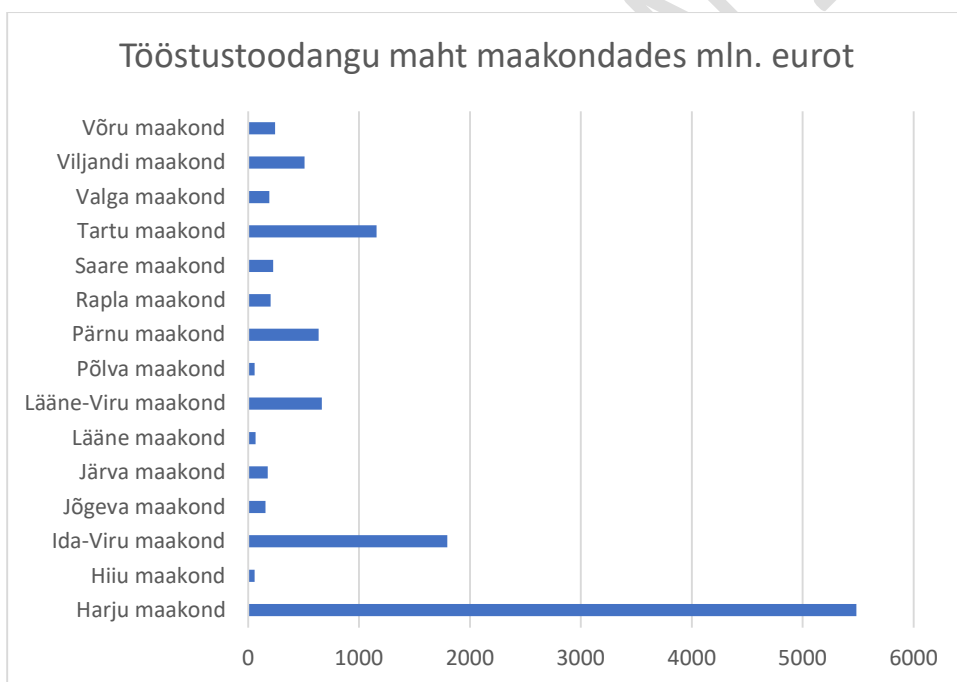
¹¹ Eesti Panga majandusprognosis 4/2017



Joonis 29. SKP Ida-Virumaal jooksevhindades. Statistikaamet

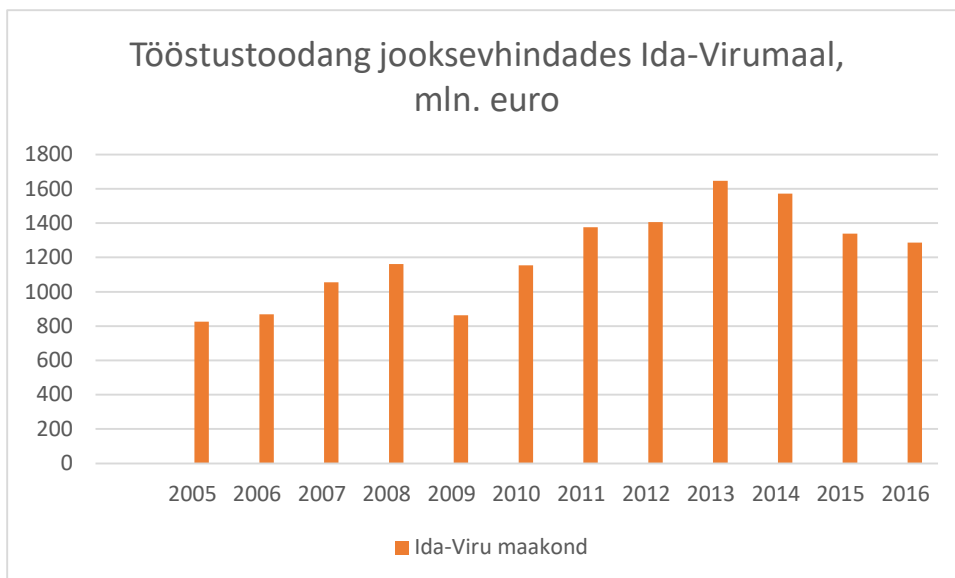
Ida-Virumaa SKP dünaamika on seotud maailma naftaturu hinnakõikumistega.

Tööstustoodangu mahult on Ida-Virumaa Harjumaa järel teisel kohal (kui arvestada tööstustoodangu rahalist mahtu).



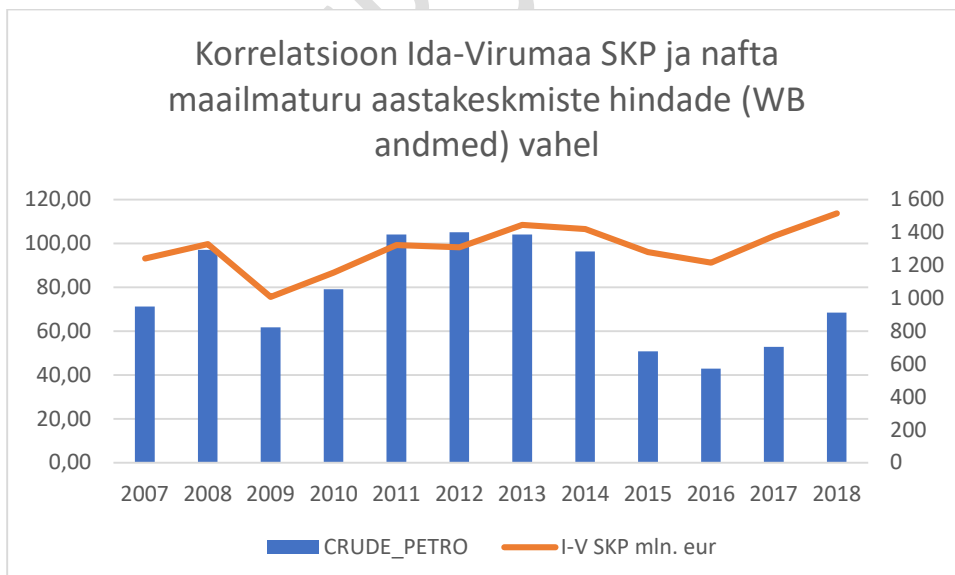
Joonis 30. Tööstustoodangu maht mln eurodes maakonniti 2018. Statistikaamet

Tööstustoodangu maht ajalises perspektiivis on kõikunud sõltuvalt maailmas valitsevast majanduslikust olukorrast (nt. 2008 aasta kriis) ja nafta maailmaturu hindadest.



Joonis 31. Tööstustoodang Ida-Virumaal 2005-2016. Statistikaamet

Seos Ida-Virumaa tööstustoodangu mahu ning maailmaturu nafta hindade vahel on ilmne, suure osa Ida-Virumaa tööstusest moodustab põlevkivisektor, kelle toodangu müügihinnad sõltuvad nafta hinnast. Põlevkiviõli tootmine suurenes nafta hinna tõusu baasil nt. 738,6 tuhandelt tonnilt 2016 aastal kuni 952,2 tuh. tonnini 2017 aastal¹² ning nafta hinna kasvu korral see ka jätkuvalt kasvab. Nafta hinna kiire languse korral nõudlus põlevkiviõli järele väheneb, mis tõenäoliselt toob kaasa ka tootmismahude vähenemise. Põlevkivi kaevandamise ja ümbertöötlemise puhul kerkib üles küsimus maavarade kasutamise ressursitasude ning nende ümbertöötlemisega seotud saastetasude kogumisest ning õiglase ümberjaotamisest. Kogutud ressursimaks ja saastetasud oleks otstarbekas ja õiglane valdavas osas kulutada piirkonnas kus kaevandamisest või kaevandatu ümbertöötlemisest tulenenud keskkonnakahju tekib.

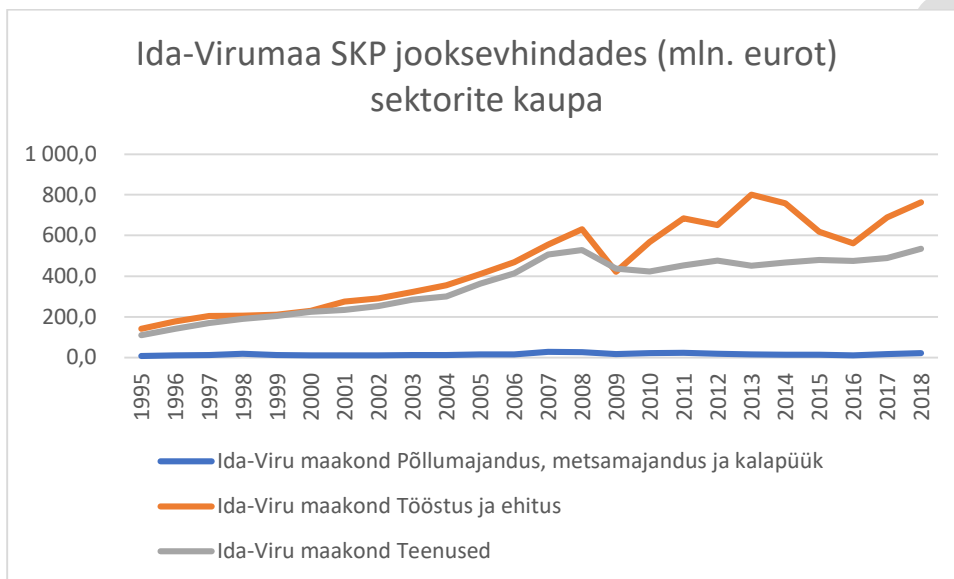


Joonis 32. Nafta aastakeskmine barreli hind (World Bank andmetel) ning Ida-Viru SKP (Statistikaameti andmetel)

¹² Eesti Statistikaameti andmetel

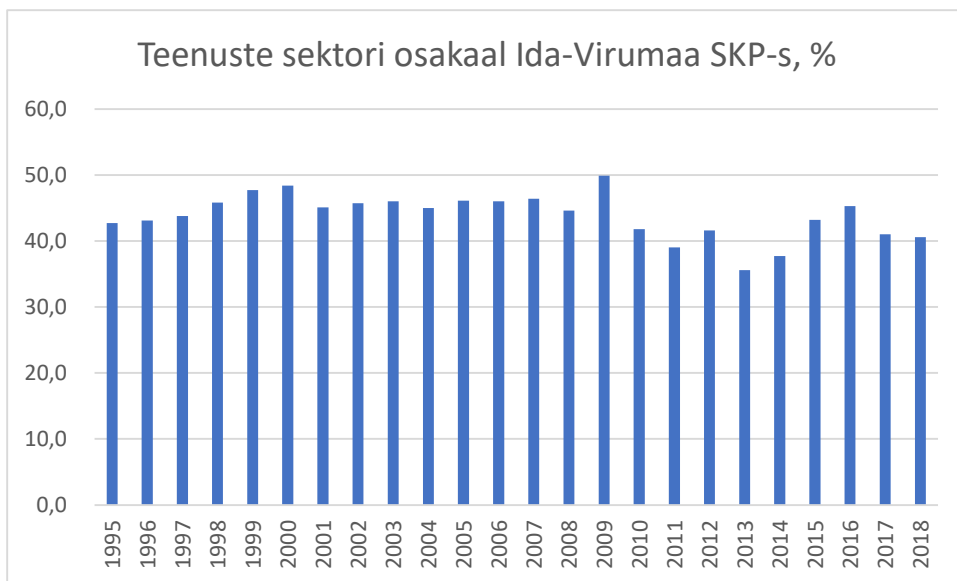
Nafta hind tegi viimasel kümnendil läbi kaks tõusuperioodi ning kaks langusperioodi kusjuures hinnavahe tipu ja põhja vahel on olnud rohkem kui kahekordne ulatudes 2012 aasta 109,45 dollarist kuni 40,68 dollarini 2016 aastal. Rahvusvahelistes publikatsioonides peetakse sellise nähtuse üheks olulisemaks põhjuseks USA-s kiirelt arenenud kildagaasi ja kildanafta tootmist. Teatud hinnatasemest muutub kildagaas ja kildanafta selgelt kasumlikuks ning seejärel kasvab kiirelt selle tootmine kuni liigne pakkumine kukutab taas nafta hinna. Seega võib arvata, et kõikumine nafta hindade turul jätkub ka tulevikus. Ida-Viru maakonna seisukohalt muudab see olulisemaks vähendada maakonna tööstustoodangu sõltuvust nafta maailmaturu hindadest. Seda saab teha läbi maakonnas toodetava tööstustoodangu mitmekesistamise ning toodangu lisandväärtuse kasvatamise.

Ida-Virumaa majandust eristavaks jooneks on tööstussektori suur osakaal maakonna majanduses. Kui Eestis ületab teenuste sektori SKP üle kahe korra tööstussektori oma, siis Ida-Virumaal on tööstussektoris toodetud SKP ületanud teenuste sektori oma ning see olukord on säilinud.



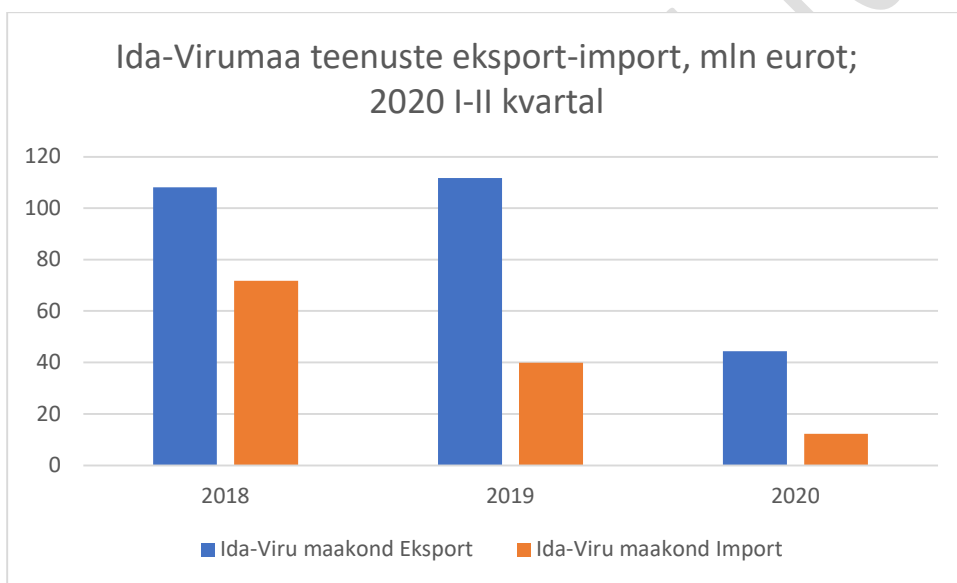
Joonis 33. Ida-Virumaa SKP sektorite kaupa. Statistikaamet

Kõrgem tööstussektori osakaal iseloomustab vanema struktuuri majandust. Kaasaegses majanduses ületab teenuste sektoris loodud väärtus tööstussektoris loodu. Lähtudes vajadusest Ida-Viru maakonna majandusmudelit kaasajastada ja edasi arendada võib hinnata tuleviku trendiks edasist maakonna teenuste sektori kasvatamise püüdlust.



Joonis 34. Ida-Virumaa teenuste sektori osakaal maakondlikus SKP-s. Statistikaamet

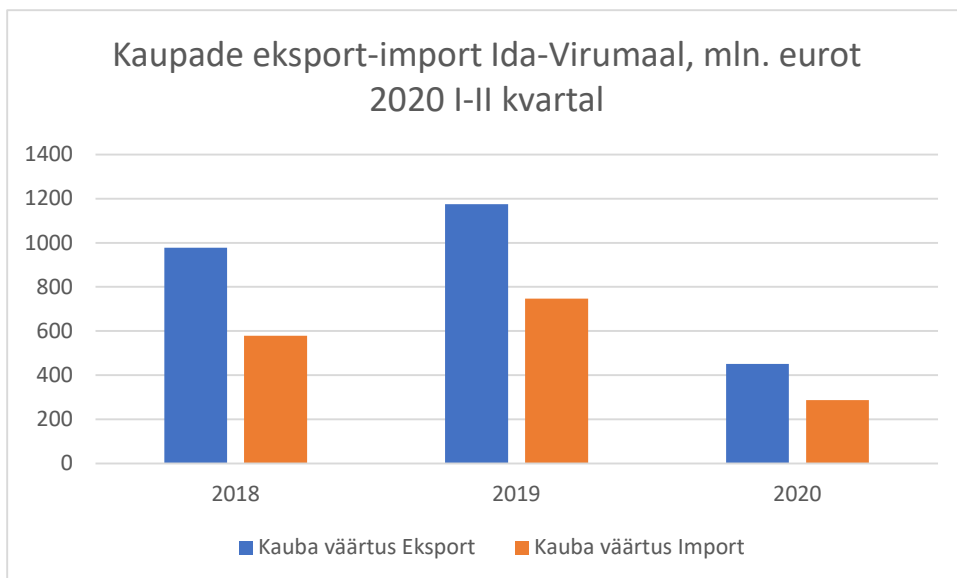
Ida-Virumaa teenuste sektori osakaal näitas 2+16, 2017 viimastel aastatel osakaalu kasvu kuid viimastel aastatel on tema osakaal taas pigem vähenenud.



Joonis 35. Ida-Virumaa teenuste eksport ja import. Statistikaamet

Teenuste eksport ületab teenuste importi ning on viimastel aastatel püsinud stabiilsena. Perspektiivsete uute teenusvaldkondade juurutamine maakonnas võiks teenuste eksporti kasvatada (nt. loomemajandus filmivaldkonnas, logistikateenused).

Kaupade eksport viimastel aastatel kasvab.



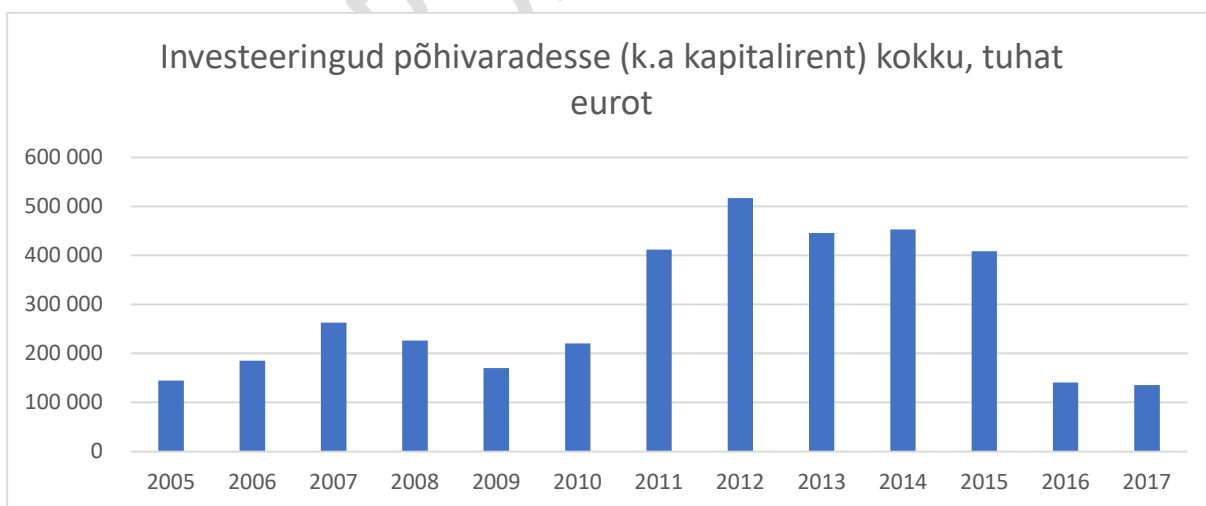
Joonis 36. Kaupade eksport ja import. Statistikaamet

Rahalises mahus ületab kaupade eksport sellegipoolest veel teenuste ekspordi mahu ca 10 kordselt.

Üldjoontes ei erine Ida-Virumaa ekspordi-importi tasakaal olulisel määral teistest maakondadest va. Tallinna ja Harjumaa, kus impordi näitajad ületavad oluliselt ekspordinäitajaid.

Igal juhul on oluline jätkata maakonna tööstussektori arendamist. Ida-Virumaa tööstuslik potentsiaal pole veel piisavalt rakendatud ning selle arendamine ja kaasajastamine jääb nii riigi kui omavalitsuste tasandil aktuaalseks.

Põhivarasse ettevõtjate poolt tehtud investeeringute maht kahanes pärast 2011-2015 aasta tippnäitajaid. Seda võib põhjendada maakonna suurte põlevkivisektori investeeringuobjektide valmimisega neil aastatel (Auvere elektrijaam, VKG Petroter tehased, Ojamaa kaevandus)



Joonis 37. Investeeringud põhivarasse Ida-Virumaal. Statistikaamet

Maakonna ettevõtluses valitseb ettevõtete arvu poolest nagu ka mujal jae ja hulgikaubandus. Samas põhilise osa maakonnas loodud väärtusest tekib kaevandamise ja töötleva tööstuse sektoris. Siin valitsevad põlevkivi kaevandamise ning väärindamisega seotud ettevõtted Eesti Energia AS ning tema

tütarettevõtted (eelkõige Enefit Kaevandused AS ning Enefit Energiatootmine AS, kuid ka Enefit Solutions AS), Viru Keemia Grupp AS, Kiviõli Keemiatööstus OÜ.

Maakonnas kasvab aasta aastalt Sillamäe Sadama kaubamaht ning käivitatud konteinervedude baasil (Silsteve AS) kogu maakonna logistikatori maht. Maakonnas tegutseb olulisi muude valdkondade tööstusettevõtteid – Fortaco AS (metallitöötlus), Aquaphore AS (veefiltrid), NTC Components (mööblitööstus) jne. jne.

Maakonnas tegutsevate erinevate tööstusalade¹³ baasil (suurim ja seni edukaim tööstusparkide haldaja Ida-Viru Tööstusalade Arendus SA) tekib maakonda uusi ja laienevaid tööstusettevõtteid. See võimaldab mitmekesistada maakonna tööstusmaastikku, luua uusi töökohti ning hajutada ka maakonna ees seisvaid majanduslike riske vähendades maakonna majandust naftahinna kõikumise sõltuvusest.

Lisaks töötlevale tööstusele tuleb kasvatada ka muid majandusharusid. Suure potentsiaaliga on maakonnas loomemajandus, mille kasvu toetab kohalike omavalitsuste algatusel toimiv Viru Filmifond, mis toob maakonda filmitööstust ning see omakorda loob turgu filmide tegemist toetavatele teenustele (kostüümid, postproduction, animatsioon jms.).

Seoses Euroopa Liidu poolt kokku lepitud Green Deal-iga ootab maakonna põlevkivisektorit ees ümberkorraldamine, vajadusega jõuda kliimaneutraalse toimimiseni. Juba praegu on turul välja kujunenud CO2 heitmete hinna juures lektori otsetootmine põlevkivist majanduslikult mõttetu. Eeldada CO2 hinna alanemist pikemas perspektiivis ei ole mõistlik. Kuidas ja millistes mahtudes saab põlevkivi kaevandamine ja töötlemine jätkuda selgub lähiaastatel. Protsessi valulikkuse vähendamiseks on käivitatud Õiglase ülemineku protsess, mida suures osas rahastab EL. Rahastu toimib Õiglase ülemineku kava alusel, mis koostatakse laias partnerluses ning mille koostamise koordineerivad eelkõige Rahandusministeerium ning Ida-Virumaa Omavalitsute Liit. Rahandusministeerium korraldab uue Ida-Virumaa tegevuskava koostamise koostöös teiste ministeeriumite ja riigiasutustega, IVOL korraldab Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2018-2030+ uuendamise. Nende kahe dokumendi baasil luuakse territoriaalne õiglase ülemineku kava.

Logistikasektor tegutseb globaalsel logistikaturul ning selle areng maakonnas on eeldatavasti lähikümneks positiivse suunaga.

Ettevõtluse arendamise tugiteenuseid pakuvad maakonnas Ida-Viru Ettevõtluskeskus SA, kes on ka maakondlik arenduskeskus ning tegutseb vastavas üle-Eestilises võrgustikus, põlevkivi ja keemiavaldkonnas tegutseb TTÜ Virumaa kolledži juures asuv Põlevkivi Kompetentsikeskus. TÜ Narva kolledž on panustanud läbi oma põhitegevuse ettevõtlusõppele ning toonud maakonda ettevõtlusalaseid täiendkoolitusvõimalusi nagu E-LAB ja Starter ning enda loodud Narva Juhtimiskooli programmi. Töötukassa toetab ettevõtteid tööjõu leidmise ning ümberõpetamisel ning samuti töötuid inimesi ettevõtlusega alustamisel. Maakondlikud LEADER tegevusgrupid (Kirderanniku Koostöökogu, Virumaa Koostöökogu ning Peipsi-Alutaguse Koostöökoda) ning Virumaa Rannakalurite Ühing toetavad rahaliselt mikro ja väikeettevõtjaid ning maapiirkondade ning rannikualade majanduse mitmekesistamist.

Väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate fookusgrupp tõstatas vajaduse parema spetsialistide ettevalmistuse taseme järele maakonnas. Maailmas kiirelt toimuvad muutused kasvatavad oluliselt nõudmisi kutseõppesüsteemist väljuvatele spetsialistidele nii erialases kui ka üldhariduslikus plaanis

¹³ Narva Logistika- ja Tööstuspark; Jõhvi Logistika- ja Äripark; Kohtla-Järve Tööstuspark; Kiviõli Ettevõtlusala; Sillamäe Vabatsoon, Virumaa Äripark, Nakro Tööstuspark

(nt. riigi- ja võõrkeelte oskus). Samuti eeldab ettevõtluskogukond kohalikest omavalitsustest ja riigilt elukeskkonna kvaliteedi kasvatamist, et olla konkurentsivõimelisem nii investeeringute- kui tööjõuturul.

Järeldus: Oluliseks muust Eestist eristuvaks trendiks Ida-Virumaa tööstussektoris on selle korrelatsioon maailmaturu nafta hindadega. Sellisest sõltuvusest vabanemiseks on otstarbekas mitmekesistada Ida-Virumaa tööstussektorit kaasates siia uusi, põlevkivi ja energeetikaga mitte seotud tööstusi aga ka uusi teenuste valdkondi (nt. loomemajandus). Euroopa riikide sõlmitud Green Deal eeldab kiiret liikumist kliimaneutraalse majanduse poole. Maakonna ees seisvaks suurimaks väljakutseks saab lähikümnele olema Õiglase ülemineku protsessi käivitamine moel, et maakonna elanike heaolu ning ettevõtete konkurentsivõime ei oleks pärsitud. Arusaadavalt tuleb orienteeruda kaasaegset tehnoloogiat kasutavatele ettevõtetele, mis vastavad keskkonnakaitse nõuetele ning on arenguvõimekad ka tulevikus. Tööstuse kasvav automatiseerumine toob kaasa väiksema tööjõuvajaduse esitades samal ajal suuremaid nõudmisi tööjõu kvalifikatsioonile. Tööstuslik tootmine on seni endiselt olulisim rikkuse looja, kuid võib eeldada teenuste sektori mahu kasvu maakonnas sh. nt. veondus- ja laondus, äriteenused, loomemajandus jms. Õiglase ülemineku raames tuleb olulisel määral keskenduda rohe-, sini- ja ringmajanduse arendamisele, kuna just neis valdkondades tegutsemine võib tagada tuleviku konkurentsivõime. Silmas pidades vajadust kardinaalset muuta maakonna senist ettevõtlusstruktuuri, tuleb toetada IT valdkonna ettevõtlus- ja arendustegevust maakonnas. Pidades silmas pikemat perspektiivi on mõistlik maakonnas jõuliselt arendada ja laiendada IKT erialade valikut kolledžites valdkonna arendustegevuse toetamiseks. Maakonna oluliseks rikkuseks on kaevandamisvõimekus, kuna üleminek kliimaneutraalsele majandusmudelile Euroopas ja perspektiivis ka mujal maailmas tekitab täiendava nõudluse kaevandatavate maavarade järele.

Põhjalikuma analüüsi õiglase ülemineku protsessi tagamiseks viib läbi PRAXIS ning see valmib eeldatavasti 2020 aasta lõpus.

8.1. Turism

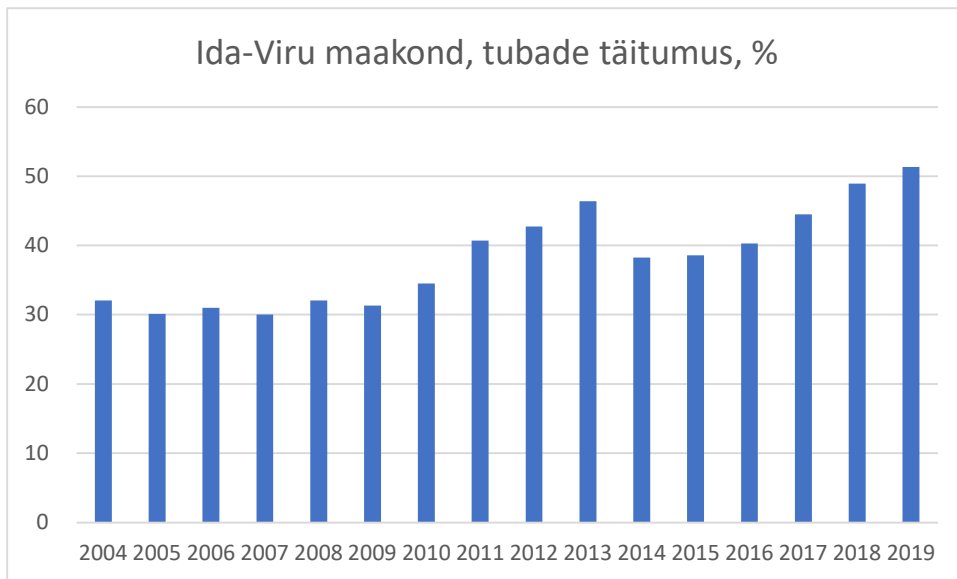
Turismivaldkonna arendamine toimub Ida-Virumaal kohalike omavalitsuste ning turismiettevõtjate koostöös. Turismisektori olulisust rõhutab sektori mõju nii maakonna tööhõivele kui ka elukeskkonnale. Ilma pideva ja piisava turistide voota ei õnnestuks maakonnas pakkuda paljusid teenuseid ka kohalikele elanikele.

Maakonnas toimib klasteripõhine turismikoostöö. Selles osalevad kõik kaheksa maakonna omavalitsust kui olulisemate turismivaatamisväärsuste valdajad ja arendajad ning turismiteenuseid pakuvad ettevõtted – kokku tegutseb turismiklastris 50 partnerit.

Klaster töötab välja oma arengustrateegia ning turundusplaani, mille alusel klasteri tegevuste elluviimine käib.

Olulise eesmärgina nähakse turistide ööbimiste arvu kasvatamist maakonnas rohkem kui kaks korda praegusest tasemest kuni 1 milj. ööbimiseni aastas. See omakorda eeldab maakonna majutuasutuste täituvuse kasvatamist, kuid ka investeeringuid uute ööbimiskohtade tekitamiseks.

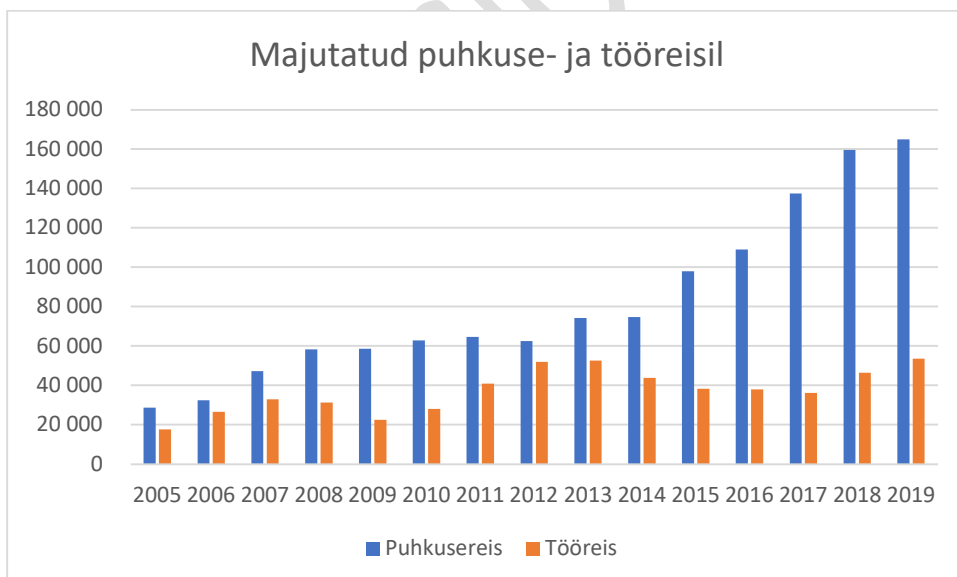
Senine tubade täituvusprotsent maakonnas on orienteeruvalt 50% piires jäädes sarnasesse suurusesse Pärnu-, Tartu- ja Läänemaa näitajatega, kuid jäädes selgel maha Harjumaast, kus see protsent on 60.



Joonis 38. Tubade täituvuse protsent 2004-2019. Statistikaamet

Tubade täituvusprotsendi kasvatamine pole piisav turismiklastri seatud eesmärkide saavutamiseks ning sektor vajab investeeringuid uute majutuskohtade näol.

Majutatute enda arv viimastel aastatel kasvab, taustaks turismiklastri jõupingutused ning turundusinvesteeringud põhilistel sihtturgudel Eestis (siseturist), Venemaal ja Soomes. Üldine kasv saavutati põhiliselt puhkuseriisil olevate turistide toel. Samal ajal langes tööreisel olevate külastajate arv, mida põhjustas suuremate investeerimisobjektide ehituste¹⁴ lõpetamine maakonnas ning nendega seotud tööjõu lahkumine.

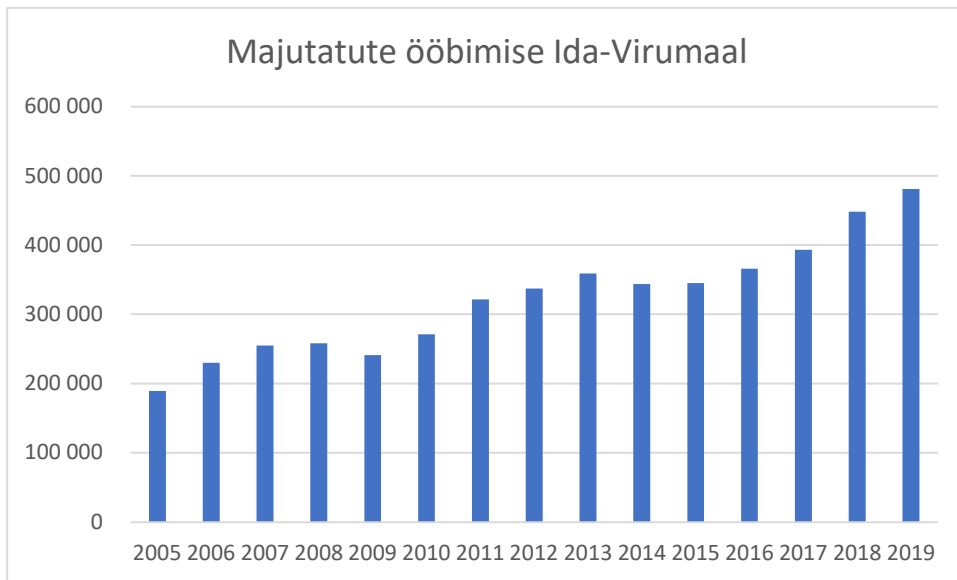


Joonis 39. Majutatud puhkuse- ja tööreisel

Turismiteenuste mahtu iseloomustab paremini siiski majutusettevõtetes ööbimiste arv. Ida-Virumaal tegutseb mitmeid spaasid, kes majutavad puhkajaid tuusikute põhiselt pikemaks perioodiks ning seetõttu on majutatute arv suhteliselt väiksem, samas kui ööbimiste arv suhteliselt suurem ning

¹⁴ Nt. Auvere elektrijaam

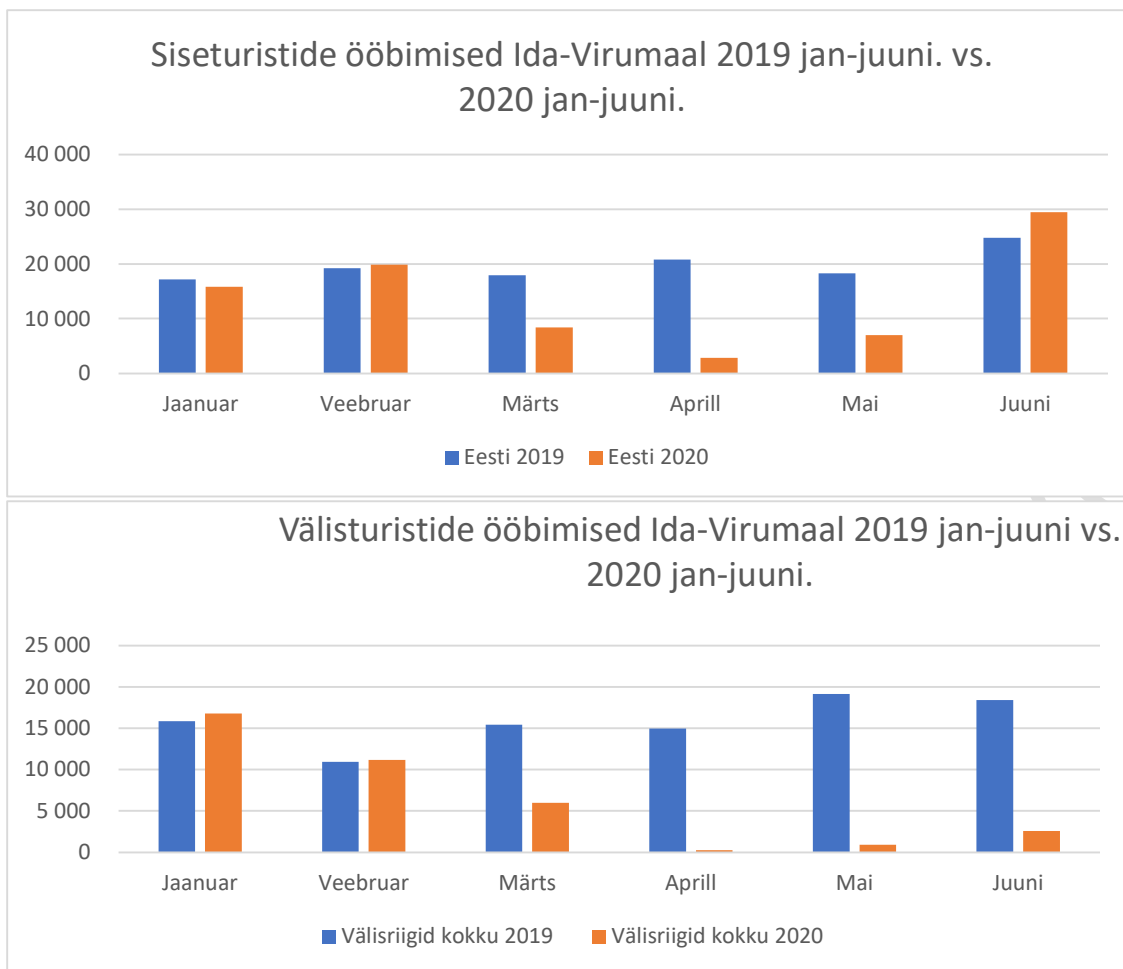
majutasutuse täituvus parem. Majutatute ööbimiste arv kasvab viimastel aastatel samuti ning siingi võib tuvastada käivitud turunduskampaaniate mõju.



Joonis 40. Majutatute ööbimised Ida-Virumaal. Statistikaamet

Turismiteenuste valdkonnas tuleb kasvu jätkamiseks panustada lisaks majutuskohtade loomisele jätkuvalt turundustegevustesse ning turismiteenuste arendamisesse. Taustal peab toimuma üldine teenustesektori areng, sest Ida-Virumaal on veel mitmeid teenuste nišše, mis on täitmata või pole täidetud piisavalt tänapäevasel tasemel teenustega.

2020 aastal puhkenud tervishoiukriis omas turismisektorile väga suurt mõju. Kehtivate reisi piirangute ja eriolukorra tingimustes kukkusid väliturud sisuliselt ära. Samas suveperioodil kasvas siseturistide ööbimiste arv, kuid see ei suuda kompenseerida ära jäänud välituristide ööbimisi.



Joonis 41. 2019 aasta esimese poolaasta ööbimiste arvu võrdlus 2020 esimese poolaasta ööbimistega Ida-Virumaal. Statistikaamet

Järeldus: Turismivaldkonna areng toetab oluliselt maakonna elukeskkonna paranemist, kuna turistide voog võimaldab pakkuda maakonnas teenuseid, mida maakonna elanikkonna moodustatud turg muidu välja ei kannaks. Teiselt tuleb positiivse turismivoo säilitamiseks kohalikel omavalitsustel teha järjepidevaid pingutusi elukeskkonna ja heakorra parandamisesse, turismiobjektide (vaatamisväärsuste) arendamisesse ning regiooni turundusse Eestis ning prioriteetsetel välismaistel sihtturgudel (eelkõige Venemaa ning Soome). Jätakuvalt tuleb otsida uusi turge, mis asendaksid vähenevaid (nt. vene turu ostuvõime väheneb pidevalt), tegeleda koostöös kõrg- ja kutseharidusasutustega tootearendusega ning uute atraktiivsete toodete käivitamisega. Suureks väljakutseks saab olema taastumine koroonakriisist, kui tekib usaldusväärne ja kättesaadav vaktsiin ning inimestel tekib taas julgus reisida. Oluline on säilitada Ida-Virumaa turismiinfrastruktuuri olulisemad ettevõtted (suured SPA-d, esmatähtsad turismiatraktsioonid). Ka õiglase ülemineku kontekstis on turismiteenuste arendamine oluline, kuna see tõstab maakonna atraktiivsust investeringute kaasamisel.

IX. Elukeskkond ja infrastruktuur

9.1. Looduskeskkond

Ida-Viru maakonna looduskeskkond on mitmekesine ning hõlmab endas Soome lahe rannikuala, Peipsi järve põhjaosa rannikuala ning sinna vahele jäävaid metsa- ja soomassiive. Maakonna põhjaosas on suured kaevandamisest mõjutatud alad.

Kokku on Ida-Virumaal 5 looduskaitseala, 18 maastikukaitseala, 10 hoiuala ja 16 kaitsealust parki. Peale selle hulk kaitsealuseid püsielupaiku ning üksikobjekte.

Reljeef on tasane ning suures osas soine (Puhatu soostik, Selisoo ja Muraka raba). Iseloomulik on Soome lahe kaldal kõrguv Balti klindi osa (Põhja-Eesti pankrannik). Ida-Virumaa looduspärlid on lisaks soodele ja rabadele Saka–Ontika–Toila pankrannik, Narva-Jõesuu liivarannad, Alutaguse metsad, Peipsi järve põhjarannik. Neil on oluline turismisektori arengupotentsiaal.

Ligi kolmandik Ida-Virumaa territooriumist on looduskaitse all. Siinsed kaitsealad on väga eriomelised: alates pankrannikust ja pangametsadest kuni metsade, soode, Peipsi rannaluidete, Narva vanajõgede ja luhtadeni. Kokku on Ida-Virumaal 5 looduskaitseala, 18 maastikukaitseala, 10 hoiuala ja 16 kaitsealust parki. Peale selle hulk kaitsealuseid püsielupaiku ning üksikobjekte. Ida-Virumaa suuremad ja üleeuroopalise tähtsusega kaitsealad Muraka, Puhatu, Agusalu, Sirtsu ja Selisoo on loodud Alutaguse soostike hoiuks. 10

Kõigil neil aladel elab palju kaitsealuseid looma- ja taimeliike: kotkad, must-toonekurg, metsis, lagerabade haudelinnud, lendorav, kälalised jt.

Ida-Virumaa majanduslikult olulisim loodusressurs on põlevkivi, lisaks leidub sinisavi, lubjakivi, ehitusliiva ja turvast. Ka Eesti jaoks on põlevkivi strateegiline maavara, kuna põlevkivi osa Eesti elektritootmisel on ca 90%. Põlevkivi kasutamisel on riigi jaoks kaks tähtsat positiivset aspekti: energeetiline varustuskindlus ja ressurssimaksud tulullikana. Teisalt lasub keskkonda oluliselt mõjutavatel ettevõtetel ka kohustus aktiivselt panustada keskkonna säästlikumasse kasutamisesse ning tehtud keskkonnakahjude minimeerimisse.

9.2. Füüsiline elukeskkond ja heakord

Maakonna füüsilist elukeskkonda mõjutab olulisel määral põlevkivikaevandamine ning sellega seonduv keskkonnamõju. Mõju avaldub nii linnalistes asulates kui ka maapiirkondades. Altkäevandamise puhul tekivad maapinna langatused, kaevandamisest põhjustatud ehituspiirangud. Käevandamine tervikuna mõjutab oluliselt maakonna pinnase veerežiimi nii läbi selle, et kaevandatavatel aladel kaob kättesaadav põhjavesi, kui ka pinnasevee tagasitulekust põhjustatud soostumise, kui kaevandamine ning vee väljapumpamine lõpetatakse.

Maakonnas toimiv transpordi- ning asustussüsteem kujundati suures osas nõukogude ajal ning orienteeriti toonase ressursi- ning tööjõumahuka suurtööstuse vajaduste järele. Selle tulemusena kujunesid maakonnas välja mitmed töölisasulad, mis rajati konkreetsete kaevanduste ning suurtööstuste juurde nt. Sompä, Viivikonna, Sirgala, Oru. Ka suuremates keskasulates (Ahtme, Järve linnaosa, Kiviõli) rajati asumeid, mis pidid ära mahutama suure hulga suurtööstuste tööjõudu. Eesti taasiseseisvumise järgselt vähenesid maakonnas tööstuse mahud, samuti muutis kiirelt arenev tehnoloogia väiksemaks vajadust tööjõu järele. Maakonnast tekkis kiire väljaränne ning kunagised suurtööstuste teenindamiseks mõeldud asulad surid osaliselt või täielikult välja. See tõi endaga kaasa elukondliku kinnisvaraturu moonutused, mis kestavad siiani. **Elukondliku kinnisvara hind maakonnas on kohati suisa olematu, samas kus korrusmajade ülalpidamine, kus suur osa kortereid ei ole kasutuses on nii elanikele kui KOV-le sisuliselt ülejõu käiv. Probleemi lahendamine eeldab üsna mahukat kasutusest või väheses kasutuses oleva kinnisvara lammutamist ning samuti munitsipaalaluruumide uuendamist ning ehitamist.**

Sisuliselt toimib kinnisvaraturg maakonnas vaid mõnedes kuurortpiirkondades nt. Narva-Jõesuu ja Toila. Teisalt võib üüriturg olla kuurortpiirkondades jällegi väga sesoonne.

Samuti tekitab taanduv tööstus tööstus- ja ärikinnisvara turul sarnaseid moonutusi, mille korrigeerimine läbi kaasaegse infrastruktuuriga tööstus- ja äriparkide rajamise praegu käib.

2017 aasta seisuga kirjeldas Maa-ameti kinnisvaraturu ülevaate kohaselt oli 2017 aastal Eesti keskmine kinnisvara tehingu hind 62 460 eurot, siis Ida-Virumaal oli see näitaja alla 30 000 euro.

9.3. Ühistransport

Ühistransporti korraldab Ida-Virumaal maakondlik Ühistranspordi keskus (MTÜ mille liikmeteks on maakonna kohalikud omavalitsused).

Läbi viidud erinevatest fookusgruppidest saadud sisend määratleb põhilise lähteülesande maakonna ühistranspordi korraldamiseks:

- Ühistranspordi korraldus peab toetama haridussüsteemi toimimist, võimaldama õppijatel, õpetajatel ja õppejõududel jõuda kiiresti ja mugavalt oma haridusasutusteni. Ühistransport peab tagama noortele, täiskasvanutele, eakatele hea ligipääsu huviharidusvõimalustele.
- Ühistranspordi korraldus peab võimaldama maakonnasisest tööjõu transporti moel, mis toetaks maakonna ettevõtete sujuvat toimimist ning aitaks inimestel jõuda oma töökohtadeni ning koju tagasi
- Ühistranspordi korraldus peab tagama elanikele võimaluse tarbida kultuurisündmusi, võimaluse nii õhtul toimuvatele kultuuriüritustele jõudmiseks kui ka hiljem sealt koju jõudmiseks
- Ühistranspordi korraldus peab võimaldama turistidele ligipääsu maakonna erinevatele turismiobjektidele ning võimaluse nendevaheliseks liiklemiseks ning hilisemaks majutuspaika naasmiseks

Arusaadavalt pole harmooniliselt toimiva ühistranspordisüsteemi loomine kerge ega kiire protsess. Selle protsessi eestvedaja on Ida-Virumaa Ühistranspordi Keskus, süsteemi parendamiseks viikase läbi vajalikud uuringud ning nende baasil viikase ellu kokku lepitud muudatused ühistranspordi süsteemis.

9.4. Transpordi- ja tehniline infrastruktuur

Ida-Virumaa on piiriäärne maakond, mis on mitmete oluliste transiitteede asukohaks. Tallinn-Narva põhimaantee E20/1 läbib maakonna põhjaosa ida-lääne suunaliselt ja on kõrge liikluskoormusega maanteeks nii raskeliikluse kui väikeautode osas (2014 aasta andmetel AKÖL 4125 - 12531 autot/ööpäevas, sh 12 – 18% raskeliiklust). Põhja-lõuna suunaliselt läbib maakonda oluline Eesti-sisene liikumistee – Jõhvi-Tartu-Valga põhimaantee E264/3, mille liikluskoormus on samuti kõrge (2014 aasta andmetel AKÖL 1446 – 6817 autot/ööpäevas, 2 - 14% raskeliiklust). Olulist osa mängivad ka tugi- ja kõrvalmaanteed, mis koos kohalike teedega moodustavad maakonna tihedamalt asustatud alasid piisava tihedusega katva teedevõrgu. Ida-Virumaa transpordisüsteemi eripäraks on suhteliselt tihe ja mitmeotstarbeline raudteevõrk. Võrgustik koosneb Tallinn-Tapa Narva reisi- ja kaubaveotrassist ja tööstusraudteedest, mis ühendavad Sillamäe, Kohtla-Järve ja Narva tööstusalasid ja Balti elektrijaama. Lisaks paikneb maakonna lõunaosas nn põlevkiviraudtee, mis on rajatud karjääride ja kaevanduste teenindamiseks ning põlevkivi veoks. Jalg- ja jalgrattateede võrgustik on Ida-Virumaal seotud eelkõige keskuslinnade ja – asulatega. Pikemaid vahemaid katavad nn kergliikluse marsruudid – viitadega tähistatud võimalikud liikumisteed jalgratturitele maanteedel ja väiksematel teedel. Suuremate keskuste vahel on 2015. aastaks rajatud ~35,5km jalgratta- kõnniteid (linnasisesed jalg- ja jalgrattateed lisanduvad). Liikuvusvajaduste kujunemisel tuleb silmas pidada Ida-Virumaa ruumilist eripära – tihedalt asustatud põhjaosa, kus oluline ka transiitliiklus ja hajusamat, väikeste kohalike keskustega lõunaosa, kus liikuvus aktiveerub suveperioodil. Põhjaosa linnaliste asulate “rida” toimib praktiliselt ühtse toimepiirkonnana, kus keskused ja nende lähitagamaa on tihedalt seotud läbi igapäevase pendelränne. Töö- ja haridusalane pendelränne toimub ka lõunaosas, kuid väiksemas mahus. Eelkõige tuleb maakonna lõunapiirkonnas arvestada sempoossete muutustega rahvastikus ja sellest tulenevate puhkeotstarbeliste liikumiste osatähtsuse tõusuga.

Transpordivõrgustiku väljaarendamist kajastab Ida-Viru Maavalitsuse uuring „Ida-Viru maakonna optimaalse ja sidustatud transpordi (sh kergliiklusteede) võrgustiku toime kavandamine“¹⁵

Kergliiklusteede perspektiivset võrgustikku kajastab eeltoodud uuringu analüüsikaart.¹⁶

Maakonna energiaühendused on head kuna valdav osa Eesti elektrienergiast toodetakse Ida-Virumaal. Nn. otseühendust¹⁷ saab maakonnas kasutada kolmes kohas Narvas, Sillamäel ja Kohtla-Järvel. Selline võimalus loob eeldused ka energiamahukamate tootmiste rajamiseks ja laiendamiseks maakonnas. Põhilised elektri õlekandeliinid kulgevad ida-lääne ning põhja-lõuna suunal.

Side infrastruktuur koondub suures osas ida-lääne suunal maakonna põhjaossa ning maakonna hõredalt asustatud lõunaregioonis pole kättesaadavus alati piisav.

¹⁵ <http://www.maavalitsus.ee/documents/2845826/19109269/Transpordi+v%C3%B5rgustik.pdf/fcb251c7-e94d-4f3e-aa4b-039075cf688e>

¹⁶ <http://www.maavalitsus.ee/documents/2845826/19109269/Uuringu+kaart.pdf/23cc1578-2cdf-4609-b75f-35e33f555fdb>

¹⁷ Elektritootjast kuni 6 km kaugusel on ettevõttel võimalik tarbida elektrit ilma ülekandetasuta.